

Şulhan Aruh'un Yahudi Hukukundaki Yeri ve Günümüz İsrail Haham Mahkemeleri'ndeki Rolü

The Place of the Shulchan Aruch in Jewish Law and Its Role in Contemporary Israeli Rabbinical Courts

İdris Şahintürk^{1*}
Muhammed Ali Bağır²

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Sakarya, Türkiye, idris.sahinturk1@ogr.sakarya.edu.tr, <https://ror.org/04ttnw109>

² Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Dinler Tarihi Ana Bilim Dalı, Sakarya, Türkiye, malibagir@sakarya.edu.tr, <https://ror.org/04ttnw109>

*Sorumlu Yazar/Corresponding Author

Geliş Tarihi/Received: 31.12.2025
Kabul Tarihi/Accepted: 31.03.2026
Yayınlanma Tarihi/ Available Online: 11.06.2026

Öz: Yahudi hukuku (*Halaha*), Yahudi toplumunun dinî, ahlâkî ve sosyal yaşamını düzenleyen kuralları kapsayan bir hukuk sistemidir. Tevrat, Talmud ve bunların yorumlarından oluşan *halahik* eserler etrafında şekillenerek günümüze kadar ulaşan bu birikimin en kapsamlı örneği, Rabbi Yosef ben Efrayim Karo (1488-1575) tarafından 16. yüzyılda yazılan *Şulhan Aruh* adlı eserdir. *Şulhan Aruh*, sistematik yapısıyla anlaşılabilir hukukî normlar sunmakta ve uzun tartışmalardan kaçınıp sade bir dil ile toplumun tüm kesimlerine hitap etmektedir. Eser kısa sürede Sefarad ve Aşkenaz toplulukları nezdinde otorite kabul edilmiş hatta günümüz İsrail Haham Mahkemeleri'nde verilen hukukî kararlar için kullanılan temel kaynaklar arasında yer almıştır. Bu makalede eserin yazarı Yosef ben Efrayim Karo'nun hayatı, *Şulhan Aruh*'un ortaya çıkışı, tarihsel bağlamı, içeriği ve İsrail Haham Mahkemeleri nezdindeki hukukî etkisi ele alınmıştır. İsrail'in seküler hukuk sistemi içerisinde özel mahkemeler olarak medenî hukuk alanında etkin bir statüde bulunan Haham Mahkemeleri'nin kararları incelenmiştir. Bu mahkeme kararlarındaki *Şulhan Aruh* atıfları bağlamları ile birlikte değerlendirilmiş, eserin boşanma, velayet, nafaka, mal paylaşımı gibi davalarda alınan kararlara etkisi ortaya konulmuştur. Çalışma kapsamında incelenen dava dosyalarının neredeyse yarısında *Şulhan Aruh*'a atıf yapıldığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak bu makale, *Şulhan Aruh*'un tarihsel öneminin yanında güncel bağlayıcılığını da vurgulamaktadır. *Şulhan Aruh*'un günümüz İsrail Devleti'nde medenî hukuk alanında normatif güce sahip bir referans eser olarak kullanıldığı ve geçerliliğini koruduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Dinler Tarihi, Yahudilik, Halaha, Şulhan Aruh, Yosef Karo, İsrail Haham Mahkemeleri.

Abstract: Jewish law (*Halacha*) is a legal system that encompasses the rules governing the religious, moral, and social life of the Jewish community. One of the most comprehensive examples of this body of knowledge, which has been shaped around halachic works consisting of the Torah, the Talmud, and their commentaries and has survived to the present, is the Shulchan Aruch, written in the 16th century by Rabbi Yosef ben Ephraim Karo (1488-1575). The Shulchan Aruch presents comprehensible legal norms in a systematic structure and addresses all segments of society in simple language, avoiding lengthy debates. The work quickly gained authority among Sephardic and Ashkenazi communities and is even among the fundamental sources used for legal decisions rendered by today's Israeli Rabbinical Courts. This article examines the life of Yosef ben Ephraim Karo, the emergence of the Shulchan Aruch, its historical context, content, and legal impact on the Rabbinical Courts of Israel. It examines the decisions of the Rabbinical Courts, which hold an influential position in the field of civil law as special courts within Israel's secular legal system. References to the Shulchan Aruch in those court decisions are evaluated in context, revealing the work's influence on decisions in cases involving divorce, custody, alimony, and property division. It was found that almost half of the case files examined in this article referenced the Shulchan Aruch. In conclusion, this article emphasizes not only the historical importance of the Shulchan Aruch but also its current legal binding force. It can be said that the Shulchan Aruch continues to be used as a normative reference work in the field of civil law in contemporary Israel and continues to retain its authority.

Keywords: History of Religions, Judaism, Halacha, Shulchan Aruch, Josef Karo, Israeli Rabbinical Courts.

Giriş

Yahudi hukuku, Tevrat ve Talmud'a dayanan, uzun bir tarihi süreç içerisinde gelişen zengin bir dinî hukuk sistemidir. Yahudilerin günlük yaşamlarından toplumsal ilişkilerine ve düzenlerine kadar farklı konulara dair çeşitli ilkeler sunan bu hukukî kaideler, Yahudi hukuk uzmanlarının (halahist) çalışmalarıyla tarih boyunca içerisinde yaşanılan zaman ve coğrafyalara uyum sağlamıştır. Bu durum, dinamik bir hukuk sistemi oluşturmuştur. Ancak artan çalışmaların beklentileri karşılayamaması ve sayılarının çokluğunun yarattığı karmaşa, Yahudi hukuk kurallarının daha açık, kapsayıcı ve sistematik bir şekilde derlenmesini gerekli kılmıştır. Bu ihtiyaca binaen, 16. yüzyıl Yahudi âlimlerinden Rabbi Yosef ben Efrayim Karo, Yahudi hukukunu sistematik bir şekilde düzenleyen *Şulhan Aruh*'u kaleme almıştır. 1564-1565 yıllarında yayımlanan¹ *Şulhan Aruh*, dört bölümden oluşmaktadır ve yine Yosef Karo tarafından yazılan *Beyt Yosef* adlı kitabın özeti niteliğindedir.²

Şulhan Aruh, kendi dönemine kadar farklı topluluklar arasında uygulanan halaha kurallarını bir araya getiren standart bir rehber olarak görülmektedir. Eser özellikle Sefarad Yahudileri arasında hızla kabul görmüş, Rabbi Moşe Isserles'in (1530-1572) yorumlarıyla Aşkenaz Yahudileri arasında da büyük bir otorite haline gelmiştir. Böylece Yahudi dünyasının iki büyük topluluğu arasında bir köprü görevi üstlenerek Yahudi hukukunun uygulanmasında Yahudiler arasında bir nevi bütünlük sağlamıştır. Eserin kapsamlı ve sistematik yapısı, onu Yahudi hukukunun temel taşı haline getirmiştir. *Şulhan Aruh* yayımlandığı dönemden itibaren halahist rabbilerin Yahudi hukukuna ait kuralları belirlemek ve bunları uygulamak amacıyla başvurdukları eserler arasında başı çekmiştir.

Modern dönemde, İsrail Devleti'nin kurulmasıyla birlikte Yahudi hukuku ile seküler hukuk sistemi arasında bir denge arayışı doğmuştur. İsrail Devleti'nin laik hukuk sisteminin yanında özellikle medenî hukuk alanında faaliyet gösteren Haham Mahkemeleri, davalarda halaha esaslarına göre karar vermektedir. Bu mahkemelerde, *Şulhan Aruh*'un hükümleri ve yorumları, verilen kararların dayanak noktası olarak büyük bir önem taşımaktadır.

Şulhan Aruh üzerine yapılan Türkçe çalışmalar olarak, eserin önemi ve yapısı hakkında bilgiler veren *Yahudi Kaynakları Işığında Yahudilik*³ kitabı ile Yosef Karo'nun hayatını ele alıp *Şulhan Aruh*'un bölümlerinden yasa örnekleri sunan *Orta Çağ Yahudi Din Alimlerinden: Yosef Karo*⁴ adlı yüksek lisans tezi zikredilebilir. Yabancı literatürde Yahudi hukuku ve *Şulhan Aruh* ile alakalı bilgiler içeren önemli eserler arasında ise "Jewish Law: History, Sources, Principles = Ha-Mishpat Ha-Ivri"⁵, "The Shulhan Aruk: Enduring Code of Jewish Law"⁶ gibi yapıtlar sayılabilir. Ancak yapılan çalışmalar içerisinde herhangi bir halahik metnin yahut *Şulhan Aruh*'un Haham Mahkemeleri'nde nasıl kullanıldığına ve dava dosyalarında ne şekilde atıf aldığına ilişkin doğrudan örnek odaklı bir çalışma bulunmamaktadır.

Bu çalışmanın amacı, *Şulhan Aruh* ve müellifi Yosef Karo hakkında genel bir çerçeve sunmak ve eserin günümüz Haham Mahkemeleri'ndeki rolünü örnekler üzerinden ortaya koymaktır. Çalışma, *Şulhan Aruh*'un Yahudi hukuk geleneğindeki konumuna ilişkin şu sorulardan hareket etmiştir: Eser, yalnızca tarihsel bir kodifikasyon metni midir, yoksa günümüz yargı pratiğinde normatif belirleyiciliğini sürdüren canlı bir referans kaynağı mıdır? Makalede nitel araştırma metodlarından yararlanılmıştır. Bu çerçevede Yosef Karo'nun hayatı, *Şulhan Aruh*'un ortaya çıkışı, Yahudi toplumları arasında kabulü, eserin yapısı ve içeriği betimsel analiz yöntemiyle ele alınmış, İsrail Devleti yargı sistemine değinilmiştir. Bunun yanı sıra Haham Mahkemeleri'ndeki karar alma süreçlerinde *Şulhan Aruh*'a yapılan atıflar ve bu atıfların mahkeme kararlarına nasıl yansıdığı, doğrudan dava dosyalarından hareketle, doküman analizi metodu kullanılarak ortaya konmuştur. Çalışma, *Şulhan Aruh*'un hem tarihsel hem de güncel manada Yahudi hukukundaki rolünü anlamayı hedeflemektedir.

1 Safed şehrinde tamamlanan eser ilk olarak Venedik'te İbranice kitap basımı amacıyla kurulan Bragadin Matbaası'nda basılmıştır. Yaacob Dweck, "What Is A Jewish Book?", *The Journal of the Association for Jewish Studies* 34/2 (Kasım 2010), 368.

2 Yasin Meral, *Yahudi Kaynakları Işığında Yahudilik* (İstanbul: Milet Nihal Yayınları, 2021), 178.

3 Meral, *Yahudi Kaynakları Işığında Yahudilik*, 178-180.

4 Esma Nur Uğur, *Orta Çağ Yahudi Din Alimlerinden: "Yosef Karo"* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022).

5 Menachem Elon, *Jewish Law: History, Sources, Principles = Ha-Mishpat Ha-Ivri* (Philadelphia: Jewish Publication Society, 1994).

6 Isadore Twersky, "The Shulhan Aruk: Enduring Code of Jewish Law", *Tradition: A Journal of Orthodox Jewish Thought* 16/2 (1967).

1. Yosef Karo ve Şulhan Aruh

Yosef Karo, 1488'de İspanya'nın Toledo kentinde doğmuştur.⁷ Dünyaya geldiği yıllarda İspanya'da Müslümanlara ve Yahudilere baskı yapılmakta, bu topluluklar engizisyon ile korkutulmaktadır. 1492'de İspanya Kralı Ferdinand ülkedeki tüm Yahudilerin kovulduğuna dair bir ferman⁸ yayımlamıştır.⁹ Bu baskılar sonucunda Yosef Karo da ailesiyle birlikte Osmanlı topraklarına göç ederek 1497'de İstanbul'a gelmiştir. Sonrasında Yahudi nüfusun nispeten daha yoğun olduğu Selanik ve Edirne gibi Osmanlı şehirlerinde yaşamıştır.¹⁰ 1537'de Safed'e yerleşen Karo¹¹ hayatına burada devam etmiş ve çok sayıda talebeye ders vermiştir. Karo, *Şulhan Aruh* için temel teşkil eden *Beyt Yosef* adlı eserini yirmi senelik bir çalışma sonucunda 1542'de Safed'de tamamlamıştır.¹² Bir halahist ve kabalist olan Karo 1575'te Safed'de hayatını kaybetmiştir ve mezarı da yine aynı şehirdedir.¹³

Şulhan Aruh'un yazıldığı 16. yüzyıl Yahudi dünyası için karışıklıkların yaşandığı bir asırdır. Bu dönemde Yahudi toplulukları hayatlarını farklı coğrafyalar ve kültürlerde sürdürmekteydi. Özellikle 1492'de İspanya'dan sürülen Yahudilerin çeşitli bölgelere dağılması, ayrılan Yahudi toplulukların zamanla hukukî anlamda da birbirlerinden uzaklaşması anlamına gelmekteydi. Bu süreçte Yahudilerin yerel kültürlerle etkileşim içerisine girmeleri, hukukî uygulamalardaki farklılıkları da beraberinde getirmekteydi. Yahudilerin farklı hukuk kuralları etrafında hayatlarını şekillendirmeleri Yahudi hukukunun bütünlüğü açısından dağınıklığa sebep olmaktadır. *Şulhan Aruh*'un ortaya çıkışı, bu dağınıklığı düzene sokma isteğinin bir sonucu olarak, Yahudi hukukunun standartlaşması ihtiyacına dayanmaktadır. Yosef Karo *Şulhan Aruh*'la; Yahudi toplulukları arasında halahik anlamdaki karışıklıkları bitirmeyi ve herkesin kolaylıkla ulaşabileceği bir kılavuz kitap oluşturmayı amaçlamıştır. Gayesine ulaşmak için Karo, kendisinden önceki halahik yapıtları derinlemesine inceleyerek, bunların eksik yönlerini değerlendirmiş ve bu eksiklikleri gidermek üzere *Şulhan Aruh*'u kaleme almıştır.¹⁴ *Şulhan Aruh*'un giriş kısmında bu kitapta her türlü lezzeti titizlikle düzenleyip sistemleştirdiğini belirtmekte ve herkesin bu çalışma sayesinde Tanrı'nın ilmiyle dolacağını söylemektedir.¹⁵

Karo, eserini yazarken hedefinin, halaha ile ilgilenen kişilerin yanında sıradan halkın da kolay bir şekilde okuyup kavrayabileceği ve hayatına hızlıca tatbik edebileceği bir eser ortaya koymak olduğunu belirtmiştir. Bu eserle halaha öğrenimini ve pratiğini kolaylaştırmak, Yahudiler için ortak bir referans kaynağı sunmak istemiştir. Esere *Şulhan Aruh* (Kurulu Masa) adını veren Karo, Yahudi hukuku için adeta düzenli bir masa kurmuş ve Yahudi hukukuyla ilgilenecek, onunla ilgili meseleleri çözecek herkesin bu masaya oturmasını beklemiştir.

Yahudi matbaacılığının Avrupa'da gelişen bir iş ve hizmet kolu oluşu eserin Yahudiler arasında yayılmasını kolaylaştırmıştır.¹⁶ Yayımlandıktan sonra Sefarad Yahudileri nezdinde itibar gören *Şulhan Aruh*'un Aşkenaz Yahudileri arasında bilinmesi, Aşkenaz Rabbi Moşe Isserles¹⁷ tarafından esere yapılan yorum ile mümkün olmuştur. Isserles, Karo'nun eksik bıraktığı Aşkenaz geleneklerini *Şulhan Aruh*'a

7 David Tamar, "Karo, Joseph Ben Ephraim", *Encyclopedia Judaica* (Jerusalem: Thomson Gale, Keter Publishing House, 2007), 4/488.

8 1492'deki Elhamra Kararnamesi (İhraç Fermanı) ile ülkede bulunan Yahudiler, Müslümanlar ve Katolik Hristiyan olmayan gruplar İspanya dışına çıkarılmak istenmiştir. Uğur, *Orta Çağ Yahudi Din Alimlerinden: "Yosef Karo"*, 9; Furkan Oğur, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Endülüs Yahudilerini Kabul Etme Nedenlerine Dair İnceleme", *International Journal of Cultural and Social Studies* 9 (Haziran 2023), 53.

9 Ahmet Hikmet Eroğlu, *Osmanlı Devleti'nde Yahudiler* (Ankara: Berikan Yayınevi, 2013), 57.

10 Yusuf Besalel, "Karo, (Caro) Yosef Ben Efrayim", *Yahudilik Ansiklopedisi* (İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., 2001), 2/313.

11 Yusuf Altıntaş, "Musevî Yaşam Kuralları Bütünü'nün Bilge Derleyicisi: Rabi Yosef Karo=Rabi Yosef Ben Efrayim Karo=Maran=", *Uluslararası Türk Dünyası İnanç Merkezleri Kongresi Bildirileri* (Ankara: 2004), 117-118.

12 Rifat N. Bali, "Edirne Yahudileri", *Edirne: Serhattaki Payitaht*, ed. Emin Nedret İşli - M. Sabri Koz (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1998), 209; Halim Işık, "Rav Yosef ben Efraim Karo: Osmanlı Edirne'sinde Bir Yahudi Din Bilgini", *Rumeli İslâm Araştırmaları Dergisi*, 3/6 (2020), 54.

13 Altıntaş, "Musevî Yaşam Kuralları Bütünü'nün Bilge Derleyicisi: Rabi Yosef Karo", 118.

14 Karo, Rabbi İshak el-Fâsî'nin (1013-1103) *Sefer ha-Halahot*, Musa b. Meymun'un (1138-1204) *Mişne Tora* ve Yakov ben Aşer'in (1270-1340) *Arbaa Turim* adlı çalışmalarını incelemiştir. Bu eserlerin değerlendirilmesi neticesinde ortaya koyduğu *Şulhan Aruh*'ta Karo, adı geçen isimlerin eserlerinde fikir ayrılıkları gördüğü zaman çoğunluğun uyduğu fikri benimseme yoluna gitmeyi tercih etmiştir. Jay R. Berkovitz, "Rabbinic Culture And The Historical Development Of Halakhah", *The Cambridge History Of Judaism: The Early Modern World* 7 (Kasım 2017), 360. Ayrıca bk. Meral, *Yahudi Kaynakları Işığında Yahudilik*, 179.

15 Sefaria, "Shulchan Arukh, Introduction" (Erişim 21 Eylül 2024).

16 Yasin Meral, "İbrani Matbaacılığında Telif Hakları: 16-18. Yüzyıllar", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 5/2 (2016), 299.

17 Polonyalı Aşkenaz bir Yahudi rabbisi olan Moşe ben İsrail Isserles-Lazarus, Polonya Yahudiliği'nin Maimonides'i olarak bilinir. *Mappah, Darke Moşe, Torat ha-Hattat, Bava Mezia, Mehiv Yayın, Torat ha-Olat* gibi eserleri vardır. Shlomo Tal-David Derovan, "Isserles, Moses ben Israel", *Encyclopedia Judaica* (Jerusalem: Thomson Gale, Keter Publishing House, 2007), 10/770-771.

dahil ederek kaleme aldığı eserine ondaki eksiklikleri kapattığını belirtmek amacıyla *Mappah* (Masa Örtüsü) adını vermiştir.¹⁸

Şulhan Aruh, Isserles'in derlemesi *Mappah*'la Aşkenaz Yahudileri için de bağlayıcı bir eser olarak görülmüştür. Gerek Sefarad gerekse Aşkenaz rabbiler tarafından yapılan birçok yorumla¹⁹ Yahudi toplumlarına sunulan *Şulhan Aruh*, kısa sürede Sefarad ve Aşkenaz Yahudileri tarafından kabul edilen bir normlar bütünü haline gelmiştir. Böylece dünyanın farklı yerlerine dağılmış olan Yahudiler bir yasa derlemesi etrafında birleşme imkânı bulmuşlardır.²⁰

2. Şulhan Aruh'un Yapısı ve İçeriği

Şulhan Aruh, Karo'nun diğer eserlerine göre daha açık ifadeler içerir ve uzun tartışmalardan kaçınır. Karo eserini *Beyt Yosef*e özet teşkil edecek şekilde oluşturmuştur. Bunu yaparken eserin yalnızca konunun uzmanları tarafından değil toplumun tüm kesimleri tarafından ulaşılabilir,²¹ anlaşılabilir ve kolaylıkla uygulanabilir bir yapıda olmasını amaçlamıştır.²² Görüşlerini sunarken her kesimin anlayabileceği sade bir dil benimsemiş, eserini herkese hitap edecek şekilde kaleme almıştır.²³ Eserinde farklı rabbani otoritelerin yaklaşımlarına kısmen atıfta bulunmuştur.²⁴ Eserinin yapısına karar verdiği süreçte, böyle bir Yahudi hukuku kitabının, kaynak eserler ve müelliflerinin fikirlerinin yanına yazılan hukukî bir tartışmayı içermesini gerekli görmüş ancak halahik kodlamanın bu şekilde yapılmasının gerçek ihtiyacı karşılamayacağını düşünmüştür. İbn Meymun'un²⁵ hukukî bir eserin etkin ve yetkin olabilmesi için açık, net ve kısa, öz bir biçimde yazılıp derlenmesi gerektiği fikrini tamamen benimseyen Karo, *Şulhan Aruh*'un yapısını her hukukî normu açık, net, kategorik ve kesin olarak ifade edecek şekilde düzenlemiştir.²⁶ Yosef Karo, Yahudi hukuk literatürüne bu yapıda bir eseri ilk defa dahil etmiştir. Isserles ve diğerlerinin esere yaptıkları tefsirlerde farklı yapılar gözlemlenmiştir. Her yorumcu çağdaş açıklamalarını ve kendi kültürlerini yansıtan normları esere eklerken, *Şulhan Aruh*'un orijinal metninin yanlarına, onunla aynı sayfada yer alacak şekilde yorumlar yazmıştır. Bu yorumlar yazara, eserin kendisine, alt bölümlere ve ortaya konan normlara göre alıntı yapılarak yazılmıştır.²⁷

Yosef Karo *Şulhan Aruh*'ta büyük ölçüde teoriyi dışarıda bırakıp pratiğe odaklanmıştır. Eserin içeriği, pratik anlamda birbirinden farklı düzey ve seviyeler için kolayca ulaşılabilir ve anlaşılabilir olmasıyla ön plandadır.²⁸ *Şulhan Aruh*'un içeriği, yayımlandığı tarihte en güncel ilmihal muhtevası konumunda olmuştur. Yahudi halkının dinî anlamda günlük hayatta karşılaşacağı fikhî ve pratik konuları ele aldığı eserinde Yosef Karo, bu türden olmayan Mabed, kurban ibadeti ve Mesih beklentisi ile ilgili içeriklere eserde yer vermemiştir. *Şulhan Aruh*, *Mişne Tora* ile karşılaştırıldığında bu anlamda ondan farklılık göstermektedir. Zira İbn Meymun *Mişne Tora*'sının ilk kısmında daha karmaşık bir içeriği ele almış, putperestliğin doğuşu, putperestlikle ilgili dinî normlar, ahiret hayatı, Mabed uygulamaları gibi günlük

18 My Jewish Learning, "Moshe (Moses) Isserles: Rema" (Erişim 5 Ekim 2024).

19 *Şulhan Aruh*'un gerek kendisine gerek yorumlarına yapılan değerlendirmelerin sayısı oldukça fazladır. Bu eklemeler, eserde görülen eksikliklerin kapanmasını, esere bağlı külliyyatın büyümesini dolayısıyla eserin etkisinin artmasını sağlamıştır. Bu eserlere örnek olarak şunlar verilebilir: *Sefer Me'irat Einayim*, *Turei Zahav*, *Beer ha-Golah*, *Chelkat Mechokek*, *Ateret Zekeinim*, *Siftei Kohen*.

20 Menahem Mansoor, *Jewish History and Thought: An Introduction* (Hoboken, New Jersey: Ktav Publishing House, Inc., 1991), 307.

21 *Şulhan Aruh*'un ilk baskılarında dört bölümü birbirinden ayrı birer kitap olarak basılmıştır. Bir bölümü çantalarda taşınmaya dahi müsait olan küçükçe kitaplar halinde olan bu eserler, yalnızca sinagoglarda veya yeşivalarda değil her yerde kullanılabilecek biçimde üretilmiştir. Dweck, "What Is A Jewish Book?", 369.

22 Eser bu açıları eleştiriye de tabi tutulmuştur. Mordehay Yaffe (ö. 1612), *Şulhan Aruh*'un kısıtlayıcı ve daraltıcı olduğunu söyler. Yaffe, kitapta bulunan hükümlerin nedenlerinden bahsedilmemesini ve bu hükümlerin hiçbir şekilde açıklanmamasını eleştirir. Ayrıca, Yosef Karo'nun *Kurulu Masa* adıyla sunduğu eserinin, her çeşit ikramı barındıran bir masa olduğunu ancak masada bulunan yemeklerin lezzetten yoksun olduğunu savunur. Twersky, "The Shulhan Aruk: Enduring Code of Jewish Law", 154-155. Şlomo Luria (ö. 1573), *Şulhan Aruh*'ta herkese sunulan eşitliğin, halaha yönünden yanıltıcı olduğundan şikâyet eder. Yine Talmudist Hayyim ben Bezalel (ö. 1588) de *Şulhan Aruh*'un halahik hükümleri herkese açık hale getirmesini, kitabın kullanımının halahik meseleler konusunda karara varma yetkisi olan kişiler ile sınırlandırılmamasını tenkit eder. Leon Wiener Dow, "Opposition to the 'Shulhan Aruch': Articulating a Common Law Conception of the Halacha", *Hebraic Political Studies* 3/4 (2008), 362.

23 Roni Weinstein, *Joseph Karo And Shaping Of Modern Jewish Law: The Early Modern Ottoman And Global Settings* (New York and London: Anthem Press, 2022), 2.

24 Dow, "Opposition to the 'Shulhan Aruch'", 353.

25 Yosef Karo, *Şulhan Aruh*'u yazarken, İbn Meymun'un *Mişne Tora* (*Yad ha-Hazaka*), *Şerhu'l-Mişna* (*Peruş ha-Mişna*) ve *Sefer ha-Mitsvot* adlı halahik eserlerini de dikkate almıştır. Yusuf Besalel, "Maimonides", *Yahudilik Ansiklopedisi* (İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., 2001), 2/374-375.

26 Elon, *Jewish Law: History, Sources, Principles*, 3/1319.

27 J. David Bleich - Arthur J. Jacobson, *Jewish Law And Contemporary Issues* (New York: Cambridge University Press, 2015), 398.

28 Twersky, "The Shulhan Aruk: Enduring Code of Jewish Law", 151.

hayatta okuyucuların karşlarına çıkmayacak konulara temas etmiştir. Ayrıca krallık dönemi, Mesih beklentisi ve Mesih geldikten sonra yaşanacağına inanılan hadiselerden bahsetmiştir. Yosef Karo ise bu tarz içerikleri kullanmayı tercih etmemiştir.²⁹

Şulhan Aruh dört ana bölümden müteşekkildir: “*Oreh Hayim*”, “*Yore Dea*”, “*Even ha-Ezer*”, “*Hoşen Mişpat*”.³⁰ Eserin dört bölümünden her biri alt başlıklara (*halahot*), bu alt başlıklar da alt bölümlere (*simanim*), o alt bölümler de paragraflara (*se’ifim*) ayrılmaktadır. Eser toplamda 4 ana bölüm, 134 *halahot* ve 1704 *simanim*den oluşur. Karo eserin bölümlerini *Arbaa Turim*’deki gibi çok fazla alt bölüme ayırmamış, *Mişne Tora*’da İbn Meymun’un da yaptığı gibi büyük ölçüde çeşitli konuları tek bir başlık altında grupta yolunu izlemiştir. Bu sayede *Şulhan Aruh* çok sayıdaki yan konuyu daha düzenli bir şekilde verme niyetindedir.³¹

Eserin ilk bölümü “*Oreh Hayim*”de günlük yaşam içerisinde dua ve ibadetlerin nasıl yapılması gerektiğine, bayramlar ile kutsal günlerde uyulması gereken hukuk kurallarına değinilmektedir.³² Bölümde toplam 29 *halahot* ve 697 *simanim* yer almaktadır. İkinci bölüm “*Yore Dea*”da, eğitim üzerine yer alan ifadelerin yanında, vücut temizliği, beslenme, sünnet, adak, yas tutma ve putperestlikle ilgili kurallar yer alır. Ayrıca faiz, din değiştirenlerin durumu, ana-babaya karşı davranış kuralları, hasta ziyareti ve cenaze kuralları gibi hususlar da bu bölümde mevcuttur.³³ Bölüm 61 *halahot* ve 402 *simanim*den oluşmaktadır. 8 *halahot* ve 178 *simanim*den oluşan üçüncü bölüm “*Even ha-Ezer*”, evlilik, boşanma ve aile ile alakalı hukukî hükümleri içerir.³⁴ Dördüncü bölüm “*Hoşen Mişpat*” ise Yahudi medenî hukukunun bir el kitabıdır³⁵ ve borç alıp-verme, ev kiralama, satın alma, işçi-işveren hukuku gibi kısımlar yer alır.³⁶ “*Hoşen Mişpat*” bölümü 36 *halahot* ve 427 *simanim*den oluşmaktadır.

3. İsrail Hukuk Sistemi ve Haham Mahkemeleri

Şulhan Aruh’un Haham Mahkemeleri’nin kararlarındaki yerini örnekler üzerinden incelemeye geçmeden önce İsrail’deki hukuk sistemi ve Haham Mahkemeleri hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır. İsrail yargısının kuvvetler ayrılığı ilkesine dayalı, en yüksek organını Yüksek Mahkeme’nin oluşturduğu bağımsız bir sistem olduğu kabul edilmektedir.³⁷ Ülkedeki yargı sistemi 1948’den itibaren sürekli gelişen yazılı hukuk ve mahkemelerin kararlarından müteşekkil geniş birikime dayanmaktadır.³⁸

İsrail yargı sisteminde medenî durumla ilgili konularda (evlenme, boşanma, nafaka, velayet, evlat edinme) yargı yetkisi farklı dinî cemaatlerin yargı kurumlarına verilmiştir. Bunlar, Yahudi Haham Mahkemeleri, Müslüman Şeriat Mahkemeleri, Dürzi Dini Mahkemeleri ve İsrail’de resmen tanınan on Hristiyan cemaatin Kilise Mahkemeleri’dir.³⁹ Bu sistemde Özel Mahkemeler olarak tanımlanan Haham Mahkemeleri, İsrail’de yaşayan Yahudi halkı ilgilendiren medenî hukuk konularında karar verme yetkisine sahiptir. Buna göre Yahudi dinî hukuku İsrail’de Haham Mahkemeleri tarafından uygulanmaktadır.

Haham Mahkemeleri’nin yargıdaki sınırları birtakım yasalar ile düzenlenmiştir. Bunlar; 1953 tarihli “Haham Mahkemeleri Yargı Yetkisi (Evlilik ve Boşanma) Kanunu”, 1993 tarihli “İsrail Haham Mahkemeleri Yargılama Usulü Yönetmeliği” ve 1995 tarihli “Haham Mahkemeleri (Boşanma Kararlarının İcrası) Kanunu”dur. İsrail Devleti sınırları içerisinde günümüzde on iki bölgesel Haham Mahkemesi vardır. Mahkemeler Safed, Hayfa, Beerşeba, Tel Aviv gibi İsrail’deki çeşitli bölgelerde yer alır. Bu mahkemelerin üzerinde Temyiz Mahkemesi olarak hizmet veren Kudüs’teki Yüksek Haham

29 Meral, *Yahudi Kaynakları Işığında Yahudilik*, 179-180.

30 Bölümlerin isimleri Yakov ben Aşer’in *Arbaa Turim*’inin bölümleriyle ve yine Karo’nun *Arbaa Turim*’e yaptığı bir yorum olan *Beyt Yosef*’le aynıdır.

31 Elon, *Jewish Law: History, Sources, Principles*, 3/1323-1325.

32 David De Sola Pool, “The Traditional Code of Jewish Education”, *Journal of Jewish Education* 16/3 (1945), 35.

33 Pool, “The Traditional Code of Jewish Education”, 35; Mansoor, *Jewish History and Thought: An Introduction*, 306.

34 Pool, “The Traditional Code of Jewish Education”, 35.

35 Pool, “The Traditional Code of Jewish Education”, 35.

36 My Jewish Learning, “The Shulchan Aruch” (Erişim 31 Aralık 2023).

37 Ufuk Uluş vd., *İsrail Siyasetini Anlama Kılavuzu* (Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı SETA, 2012), 47-48.

38 Ruth Ben-Haim, *İsrail Hakkında Gerçekler* (Kudüs, İsrail: Keter Press, 2008), 83.

39 Ben-Haim, *İsrail Hakkında Gerçekler*, 84.

Mahkemesi bulunmaktadır. Haham Mahkemeleri sistemi idari anlamda İsrail Adalet Bakanlığı tarafından denetlenmektedir.⁴⁰

İsrail sınırları içerisinde yaşayan bir Yahudi, evlilik ve boşanma durumlarında devlete bağlı olarak hizmet veren Haham Mahkemeleri'nden bu durumunu tescil ettirmek mecburiyetindedir. İsrail Devleti'nde laik bir şekilde evlenmek yahut boşanmak gibi bir durum söz konusu değildir. İsrail'de Reformist Yahudilik gibi mezheplerin kendi içlerinde yapmış oldukları evlenme ve boşanma işlemleri, Haham Mahkemeleri'nden tasdik edilmediği için İsrail Devleti tarafından tanınmamaktadır.⁴¹

İsrail Devleti'nin seküler yapıya dayanan laik bir ülke olarak kurulduğu ifade edilmelidir. Bünyesindeki kurumlar da genel anlamda bu ilkeye göre çalışmaktadır. Her ne kadar İsrail'deki hukuk sistemi dinî ve kültürel farklılıkları yansıtan bir yapıya sahip olsa da dinî içerik bu sistemde oldukça sınırlıdır. Laik ve seküler temele dayanan İsrail hukuk sistemi içerisinde dinî metinler hukuk sisteminin temelini oluşturmamaktadır. Dinî hukukun İsrail Devleti'ndeki hukuk sistemine eklemlenmesi ile ilgili tartışmalar yapılsa da⁴² halihazırda rabbani hukuk kurallarının etkisinin devlet içerisindeki mahkemelerde zayıf bir konumda olduğu görülmektedir. Dolayısıyla *Şulhan Aruh* ya da benzeri Yahudi hukuku metinlerinin İsrail'in hukuk sistemine güçlü bir şekilde etki etmediği söylenebilir. Haham Mahkemeleri aracılığıyla İsrail'de Yahudi dinî hukuk kuralları ancak belirli alanlarda kısmî olarak uygulanmaktadır.⁴³

İsrail'de modern hukuk sisteminin tercih edilmesinin başlıca sebebi olarak geçerli kanunlar ile halaha arasındaki farklar gösterilmektedir. Örneğin *Şulhan Aruh*'ta dinden çıkma (küfür), zina yahut eşcinsel ilişkiler günah olarak kabul edilir ve teorik manada bu fiillerin cezaları ölüme kadar gidebilir. Ayrıca bir halahik yargılamada kadınların ve Yahudi dinine mensup olmayan kişilerin hâkim veya tanık olması yasaklanmıştır. Bunlar ve benzeri hususlar İsrail'in modern hukuk sistemine dahil edilmemiştir. İsrail'de hükümte görev alan muhafazakâr kadrolar bile bu dinî hükümleri hukuk sistemine dahil etmeye ve İsrail'de uygulamaya yönelik herhangi bir çaba göstermemişlerdir.⁴⁴ Neticede *Şulhan Aruh*'un İsrail içerisindeki hukukî etkisi daha çok medenî hukuk alanında hissedilmektedir. Eser, laik hukuk düzenine sahip İsrail'de hukuk düzenini belirleyen bir güç olmaktan ziyade kendi alanında, Haham Mahkemeleri'nde etkili bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Burada kısaca şuna da değinmek gerekir ki kuruluşundan bu yana İsrail Devleti, Yahudi toplumunun dinî anlayışı olarak Ortodoks Yahudiliği ve bağlayıcı normlar olarak Ortodoks yetkililer tarafından yorumlanan halahik kuralları tanımıştır.⁴⁵ İsrailli Yahudilerin yaklaşık yüzde 20'sinin kendilerini Dati (dindar) veya Ortodoks olarak tanımladığı düşünülürse,⁴⁶ İsrail'deki mevcut halahik yaklaşımın, toplumun çoğunluğunu oluşturan ve kendilerini Ortodoks olarak tanımlamayan Yahudileri rahatsız ettiği söylenebilir.⁴⁷ Her ne kadar Yahudiliği kendi anladıkları şekilde uygulamakta tamamen özgür olsalar da Muhafazakâr, Reformist ve Yeniden Yapılanmacı toplulukların hahamları Ortodoks hahamların statüsüne sahip değildir. Bu sebeple dindar olmayan Yahudiler kendilerinin bir nevi ayrımcılığa uğradığını düşünmektedir. Aynı zamanda bu Yahudi gruplar sünnet ve dinî düşün yapma gibi uygulamaları gerçekleştirmelerine rağmen bu kurallara herhangi bir dinî motivasyon sebebiyle değil çocuklarının devlet nezdinde tanınmasını sağlamak amacıyla uymaktadır.⁴⁸ Ayrıca 2025'te ITIM⁴⁹

40 Daphna Hacker, "Religious Tribunals in Democratic States: Lessons From The Israeli Rabbinical Courts", *Journal of Law and Religion* 27/1 (2011), 62.

41 Martin Edelman, "Who Is An Israeli?: 'Halakhah' And Citizenship In The Jewish State", *Jewish Political Studies Review* 10/3 (1998), 93.

42 Tsevi El Tal, "İsrail Mahkemelerinde İbrani Hukuku", çev. Eldar Hasanov, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 38 (2014), 198.

43 Chaim N. Saiman, *Halakhah: The Rabbinic Idea of Law* (United Kingdom: Princeton University Press, 2018), 137.

44 Saiman, *Halakhah: The Rabbinic Idea of Law*, 137.

45 Edelman, "Who Is An Israeli?: 'Halakhah' And Citizenship In The Jewish State", 99.

46 Edelman, "Who Is An Israeli?: 'Halakhah' And Citizenship In The Jewish State", 94. Ayrıca bk. Pew Research Center (PRC), *Israel's Religiously Divided Society* (Pew Research Center, 2016), 67.

47 Edelman, "Who Is An Israeli?: 'Halakhah' And Citizenship In The Jewish State", 100-101.

48 Natan Lerner, "Religion and the Secular State in Israel", *Religion and the Secular State: National Reports Issued for the Occasion of the XVIIIth Congress of the International Academy of Comparative Law = La Religion et l'État Laïque: Rapports Nationaux*, ed. Donlu D. Thayer (Washington D.C.: The International Center for Law and Religion Studies, Brigham Young University, 2010), 426.

49 ITIM: Haham, tarihçi ve sosyal aktivist Seth Farber tarafından 2002'de kurulan, İsrail'de dinî hizmetlere eşit erişimi sağlamak, Yahudi hukukuna ilişkin aşırı yorumları ılımlılaştırmak, hükümetin şeffaflık ve hesap verebilirliğini arttırmak, sivil hakları korumak gibi vazifeleri

tarafından yayımlanan bir ankete göre, Haham Mahkemeleri'ne çıkan İsraililer'in yarısından fazlası haksızlığa uğradığını hissettiğini söylemektedir. Öyle ki davası 9 ay süren kişiler arasında bu oran yüzde 75'e kadar yükselmektedir. Ayrıca ankete katılan kadın katılımcıların neredeyse %30'u, kadın olmanın hakimlerin kendilerine karşı tutumunu olumsuz etkilediği iddiasındadır. Erkek katılımcılarda ise bu oran yarı yarıyadır. Boşanan kişilerin yüzde 60'ı yeniden evlendikleri takdirde bunu Başhahamlık aracılığıyla yapmak istemediklerini dile getirmektedir. Diğer anket bulgularına göre katılımcıların yüzde 65'i mahkemelerde kendilerine karşı saygılı bir dil kullanıldığını, yüzde 12'si kesinlikle saygılı bir dil kullanılmadığını, yüzde 45'i verilen kararların iyi gerekçelerle desteklendiğini, yüzde 16'sı ise kararların kesinlikle iyi gerekçelendirilmediğini savunmaktadır. Bu iddialara karşı Başhahamlık tarafından yapılan açıklamada ise anketin objektif olmadığı, önyargılı olduğu, yargı kararlarından memnun olmayan bir tarafın her zaman bulunacağı, ayrıca ITIM kuruluşunun halk arasındaki bölünmeleri körüklemek yerine İsrail toplumunda birliği teşvik etmeye odaklanması gerektiği belirtilmiştir.⁵⁰

4. Şulhan Aruh'un İsrail Haham Mahkemeleri'ndeki Rolü

Bu çalışma kapsamında 2017-2025 yılları arasında Kudüs, Tel Aviv-Yafa, Beerşeva, Petah Tikva ve Hayfa Bölge Haham Mahkemeleri'nde karara bağlanan, İsrail Devleti resmî web sitesinde, "Eşin Nafakası ve Çocuk Desteği", "Evlilik İzinleri", "Yahudiliğe Dönüş", "Boşanma ve İcrası", "Mülkiyet" ve "Çocuk Nafakası" başlıkları altında yayımlanan 354 dava dosyası incelenmiş, bu dosyaların 173'ünde *Şulhan Aruh*'a atıf yapıldığı tespit edilmiştir. "Eşin Nafakası ve Çocuk Desteği" başlığı altındaki 46 dava dosyasından 22'sinde; "Evlilik İzinleri" başlığı altındaki 43 dava dosyasından 32'sinde; "Yahudiliğe Dönüş" başlığı altındaki tek dava dosyasında; "Boşanma ve İcrası" başlığı altındaki 29 dava dosyasından 8'inde; "Mülkiyet" başlığı altındaki 128 dava dosyasından 59'unda ve "Çocuk Nafakası" başlığı altındaki 107 dava dosyasından 51'inde kararlar alınırken *Şulhan Aruh*'a atıf yapılmıştır. Buna göre ilgili başlıklar kapsamında incelenen dava dosyalarında *Şulhan Aruh*'a atıfta bulunulma oranı %48,87 olarak saptanmıştır. 354 dava dosyasından *Şulhan Aruh*'a atıf yapılan yedisine çalışmamızda yer verilmiştir. Bu davalarda *Şulhan Aruh*'un kaynak olarak nasıl kullanıldığı ele alınarak analiz edilmiştir.

Haham Mahkemeleri'nde görülen davaların kararlarında *Şulhan Aruh*'a yapılan atıflar, eserin İsrail Devleti'nin yargı sistemindeki davaların karar alma süreçlerindeki belirleyici rolünü ortaya koymaktadır. Bu durum, geleneksel Yahudi hukukunun modern İsrail hukuk sistemindeki etkisini ve sürekliliğini tetkik etmek, günümüz İsrail'deki hukukî pratiklerin tarihsel kökenleriyle olan bağına değerlendirmek için zemin hazırlamaktadır. Bu bağlamda, Haham Mahkemeleri'nin dava dosyalarından örnekler incelemek suretiyle, *Şulhan Aruh*'un günümüz hukukî uygulamalarındaki yerini ve önemini somut olarak değerlendireceğiz. Burada ele alınan dava örnekleri, *Şulhan Aruh*'a atıf içeren ve çalışmanın amacı doğrultusunda ayrıntılı bir incelemeye imkân verecek açıklık ve uzunlukta olan karar metinleri arasından seçilmiştir.

4.1. Mal Paylaşımı

Kudüs Bölge Haham Mahkemesi'nde 30.06.2020 tarihinde karara bağlanan 1221082/4 dosya numaralı "İnkâr Halinde Yemin Yerine Uzlaşma ile Karar Verilmesi" başlıklı dava, bir kadın ile erkek arasındaki kayıp eşyalarla ilgili mal paylaşma anlaşmazlığıyla ilgilidir. Davacı kadın evde kendisine ait bazı eşyaların kaybolduğunu ve bunları davalı erkeğin aldığını iddia etmektedir. Kadın eşyaların bulunarak kendisine verilmesini talep etmektedir. Erkek ise eşyaların kendisinde olmadığını, nerede olduklarını bilmediğini beyan etmekte ve suçlamaları reddetmektedir. Mahkeme ilk olarak tarafların poligraf testine⁵¹ yönlendirilmelerini, bu testin sonuçlarının iki taraf için de bağlayıcı olduğunun kabul

üstlenen, İsrail'deki dini kurumların Yahudi halkının çeşitli ihtiyaçlarına saygılı ve duyarlı olmasını sağlayarak Yahudi yaşamına katılımı arttırmayı amaçlayan kuruluştur. bk. ITIM, "Mission, Goals & Strategies" (Erişim 14 Mart 2026).

50 Rossella Tercatin, "Half of Israelis in Rabbinical Courts Say They Were Wronged – Survey", *The Times of Israel* (6 Mart 2025).

51 Hukukî metinler ve akademik çalışmalarda "poligraf" ismiyle belirtilen test, halk arasında "yalan makinesi testi" olarak bilinmektedir. İlgili test, direkt olarak yalanı tespit edemeyeceğinden, bunun yerine kişinin kan basıncı, nefes ritmi, deri iletkenliği gibi fizyolojik birtakım verilerden yola çıkarak stres seviyesini belirlemek suretiyle sonuç verdiğinden, test için "yalan makinesi" ifadesi doğru bulunmamaktadır.

edilmesini tavsiye etmiştir. Poligraf testine bağlıken sorulacak soruların mahkeme tarafından belirleneceği, test masraflarının iki taraftan yarı yarıya tahsil edileceği, doğru söylemediği tespit edilen kişinin ücretin diğer yarısını haklı kişiye iade edeceği belirtilmiştir. Ancak davacı, bu testin sonuçlarına tam olarak güvenemeyeceğini, testin yüzde yüz sonuç vereceğine inanmadığını söyleyerek bu testi kabul etmemiştir.⁵² Mahkeme bu noktada *Şulhan Aruh*'un "Hoşen Mişpat" bölümü Siman 75 Se'if 7'den⁵³ örnekle, borçlu olduğu iddia edilen kişinin herhangi bir borcu olmadığına dair *şevuat heset* (inkâr yemini) etmesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca "Hoşen Mişpat" Siman 88 Se'if 6'da yer alan ifadeye göre "inkâr yemini",⁵⁴ yalnızca bir pruta (en küçük para birimi) için dahi olsa edilir."⁵⁵ ifadesini örnek göstermiştir. Ancak yine *Şulhan Aruh*'tan başka bir atıf yaparak "Eğer hâkimlere (dinî mahkeme üyelerine) iddianın aldatıcı olduğu görünürse, sanığa yemin ettirilmez."⁵⁶ hükmünden yola çıkılarak, bu dava özelinde yemin ettirilmesi uygun görülmemiştir. Mahkeme, poligraf testi veya yemin edilmesi gibi durumlar yerine davacı ve davalı tarafların uzlaşmaları yönünde kanaat getirmiştir. Bunu yaparken yine *Şulhan Aruh*'tan bir hükmü verdiği karara gerekçe olarak göstermiştir. "Hoşen Mişpat" bölümü Siman 12 Se'if 2'de geçen ilgili hüküm şu şekildedir: "Bir uzlaşma sağlayan mahkeme her zaman övgüye değer kabul edilir."⁵⁷ Mahkeme tarafların beklenti, ret ve itirazlarını değerlendirdikten sonra *Şulhan Aruh*'tan gerekçe gösterdiği son maddeye dayanarak taraflar arasında uzlaşmaya gidilmesi yönünde karar vermiştir. Buna göre yemin etme zarurietini yerine davalı söz konusu kayıp mülklerin değerinin üçte biri kadarını davacıya ödeyecektir. İki taraf da 7 gün içerisinde söz konusu eşyaların kıymetine ilişkin değerlendirme yapacaklar, mahkeme de bu eşyaların değerini kendi takdirine göre tahmin edecek, tüm bunların sonucunda mahkeme davalının davacıya ödemesi gereken tazminat tutarına hükmedecektir.⁵⁸

Bu davada *Şulhan Aruh*'un Hoşen Mişpat bölümü, yemin, uzlaşma ve hâkimin takdir yetkisi gibi çeşitli konularda mahkeme tarafından başvuru kaynağı olarak kullanılmıştır. Mahkeme, öncelikle yemin edilmesine ilişkin klasik halahik kuralları ortaya koyarken *Şulhan Aruh*'un Hoşen Mişpat bölümü 75:7 ve 88:6 maddelerini gerekçe olarak sunmuştur. Bu açıdan eser, hâkimin kararını temellendirdiği normatif bir kaynak işlevi görmüştür. Ancak davanın seyrinde, Hoşen Mişpat'ın bir başka maddesinde yer alan "iddianın hâkimlere aldatıcı görünmesi hâlinde yemin ettirilmez" hükmü esas alınarak klasik yemin prosedürü uygulanmamıştır. Böylece eser, hâkimin yargılamadaki takdir alanını yönlendiren esnek bir çerçeve sunmuştur. Davada nihai karar, taraflar arasında uzlaşma sağlanması yönünde verilmiş; bu durum da yine Hoşen Mişpat 12:2'deki hükme dayandırılmıştır. Bu bağlamda *Şulhan Aruh*, yalnızca davanın çözümü için kurallar sunan bir eser olarak değil aynı zamanda alternatif çözüm yollarını da destekleyen bir kaynak olarak kullanılmıştır. Sonuç olarak *Şulhan Aruh*, davada hem teorik hükümlerle yargılamaya yön vermiş hem de hâkime esneklik sağlayan çok işlevli bir norm kaynağı olarak kararın içeriğini belirlemiştir. Eserin hükümleri sadece ihtilaf çözücü açıdan değil aynı zamanda yargısal süreçteki etik ve toplumsal boyutları dikkate alma açısından da mahkeme kararının şekillenmesinde etkili olmuştur.

Mal paylaşımı ile ilgili bir diğer dava Hayfa Bölge Haham Mahkemesi'nde 07.10.2018 tarihinde karara bağlanan, 1144589/4 dosya numaralı, "Mal Paylaşımı-Hatalı Bilirkişi Raporunun İptali Talebi" adlı davadır.⁵⁹ İlgili dava, boşanmaları sonrası kadın ve erkek tarafının ortak malları olan bir meskenin değerinin belirlenmesi ve paylaşımına ilişkin uyuşmazlıkla ilgilidir. Davanın başvurusu erkek, karşı taraf

52 K. 1221082/4 (30 Haziran 2020). *בתי הדין הרבניים מדינת ישראל*.

53 "Bir kişi, 'Benim sende alacağım var' dediğinde, borçlu (olduğu iddia edilen), 'Senin bende hiçbir şeyin yok' ya da 'Bende sana ait giysi yahut eşya var' ya da 'Evet, sana sahiden borcum vardı, lakin sen onu bağışladın veya bana hediye ettin' derse, bu halde borçlu (olduğu iddia edilen kişi) Tevrat yemini etme sorumluluğundan beridir ve *heset* (*inkâr yemini*) eder. Hatta borcun verildiğine şahit olan iki kişi olsa ve bu kişilerin borcun (borcu verene) geri ödenip ödenmediğinden haberdar olmasalar bile borçlu 'senin bende bir şeyin var' veya 'sen bana bağışladın' dediğinde ona (*heset* edene) inanılır." bk. Sefaria, "Shulchan Arukh, Choshen Mishpat 75:7" (Erişim 19 Ekim 2024).

54 Eski İsrail'de yeminlerin kullanımı, yemin sınıflandırmaları ve diğer yemin türleri hakkında detaylı bilgi için bk. Encyclopedia, "Oath" (Erişim 24 Ekim 2024).

55 Sefaria, "Shulchan Arukh, Choshen Mishpat 88:6" (Erişim 19 Ekim 2024).

56 Sefaria, "Shulchan Arukh, Choshen Mishpat 87:38" (Erişim 19 Ekim 2024).

57 Sefaria, "Shulchan Arukh, Choshen Mishpat 12:2" (Erişim 20 Ekim 2024); *בתי הדין הרבניים מדינת ישראל*, K. 1221082/4.

58 bk. *בתי הדין הרבניים מדינת ישראל*, K. 1221082/4; İlgili dava dosyasının (Dava dosyası ismi: "פְּשָׁרָה בְּמִקוֹם שְׁבוּעָה, פְּשָׁרָה בְּמִקוֹם שְׁבוּעָה") tamamına İsrail Devleti'ne ait resmi sitede yer alan dosyadan ulaşılabilir.

59 K. 1144589/4 (07 Ekim 2018). *בתי הדין הרבניים מדינת ישראל*.

ise kadındır. Uyuşmazlığın temel konusu, çiftin ortak mülkü olan evin değerinin tespit edilmesi için görevlendirilen bilirkişinin hazırladığı raporun ve ev için biçtiği değerin hatalı olduğu iddiasıdır. Davada bu hatanın tespiti ve ortadan kaldırılması için atılacak adımlar ele alınmıştır. Taraflar daha önce bir boşanma anlaşması imzalamış ve bu anlaşma mahkemece onaylanmıştır. Anlaşmaya göre, taraflar evi değerlemesi için Bay B. isimli bir bilirkişiyi atamayı ve onun belirleyeceği değeri bağlayıcı kabul etmeyi taahhüt etmişlerdir. Ayrıca kadının, erkeğin payını satın alabilme önceliği de anlaşmada açıkça düzenlenmiştir. Bilirkişi Bay B., evin değerini 1.450.000 şekel olarak tespit etmiş; ancak davacı erkek, bu değerin piyasa gerçekliğine uygun olmadığını savunarak farklı bir bilirkişiye başvurmuş ve ikinci bilirkişinin değerlendirmesi 2.050.000 şekel olarak gerçekleşmiştir. Bunun üzerine mahkemeden yeni bir bilirkişi atanmasını ve kadının payını daha yüksek bir bedelle satın alma talebinde bulunmuştur.⁶⁰

Kadın, anlaşmanın bağlayıcılığını ve bilirkişi raporunun geçerliliğini, bu rapora itiraz edilemeyeceğini, zira anlaşmada böyle bir hüküm bulunmadığını savunmuştur. Ancak mahkeme, bilirkişinin kendisine yöneltilen soruları yanıtlamaktan kaçınması, görevden affını talep etmesi ve raporun güvenilirliğine gölge düşüren davranışları nedeniyle bu raporun esas alınamayacağına hükmetmiştir.⁶¹ Mahkeme, kararını tarafların rızasını göz önünde bulundurmadan verme gücüne sahip olsa da bu şekilde davranarak tarafların kararı gönülden kabul etme olasılıklarını arttırmayı ve kararı anlayışla karşılamalarının önünü açmayı hedeflemiştir. Buna binaen “Hoşen Mişpat” bölümü Siman 17 Se’if 7’de de belirlenen ilke burada örnek gösterilmiş, hâkimin karar alırken şüpheleri ortadan kaldırmaya yönelik hareket etmesinin halahik olarak da önemsendiği vurgulanmıştır. Nitekim *Şulhan Aruh*’un ilgili bölümünde Kral Süleyman’ın meşhur adalet hikayesine atıfla, bir hâkimin yalnızca duydukları ile kalmamasına, onları tekrarlamak suretiyle idrak etmesine ve zihninde netleştirmesine vurgu yapılmaktadır: “Hâkim dava taraflarının iddialarını dinlemeli, ardından iddiaları anlamak ve kavramak için tekrar etmelidir.”⁶² Ayrıca mahkeme davada tarafların tek bir bilirkişi üzerinde anlaşmalarının mümkün olduğuna ancak esas olanın değer tespitinin 3 kişilik bir heyet tarafından yapılması olduğuna değinmektedir. Buna örnek olarak da Hoşen Mişpat bölümü Siman 103 Se’if 1’i göstermektedir: “...Üç kişilik bilirkişi heyeti, borçlunun taşınmazını değerlendirdiği zaman, değerlendirme ancak o bölge ve zamanda geçerli olan piyasa değerine göre yapılır...”⁶³

Mahkeme davanın devam eden seyrinde, değerlendirme yapması için bir bilirkişi üzerine anlaşmanın, bilirkişi raporunu kabul etmek anlamına gelmediğini belirtmektedir. Ancak kadının iddiası, bilirkişi üzerine anlaşmanın o kişinin yapacağı hatalı değerlemeleri de kabul etmek anlamına geldiği yönündedir. Mahkeme burada “Hoşen Mişpat” bölümü Siman 22 Se’if 1’deki hukukî hükme atıf yapmıştır: “Taraflardan biri, akrabasını ya da başka bir nedenle Yahudi hukuku açısından ehliyetli sayılan bir kişiyi hâkim veya şahit olarak kabul ettiğinde -hatta bu kişi, günah sebebiyle ehliyetli sayılan biri bile olsa- onu iki ehil şahit yerine veya üç yetkili mahkeme hâkimi yerine kabul etmiş olsa bile, eğer bu taraf, bu kişilerin vereceği hükme göre kendi haklarından vazgeçmeyi ya da kendi iddialarından feragat etmeyi kabul etmişse; yahut, karşı tarafın bu kişiye dayanarak ileri süreceği her türlü talebi ödemeyi kabul etmişse; bu şartlar altında aralarında Kinyan⁶⁴ yoluyla (bağlayıcı dini-hukukî işlem) resmi bir anlaşma yapılmışsa, bu karardan dönemez. ...Fakat eğer hükümlerde bir yanlışlık olduğu ortaya çıkmamışsa...”⁶⁵ Buna göre eğer dava ile ilgili verilerde bir yanlışlık tespit edilirse, taraflar yakınları olan veya ehil olmayan birine özel olarak güven duysalar dahi söz konusu kişinin hükmünde

60 בתי הדין הרבניים מדינת ישראל, K. 1144589/4.

61 בתי הדין הרבניים מדינת ישראל, K. 1144589/4.

62 Sefaria, “Shulchan Arukh, Choshen Mishpat 17:7” (Erişim 24 Mayıs 2025).

63 Sefaria, “Shulchan Arukh, Choshen Mishpat 103:1” (Erişim 25 Mayıs 2025); בתי הדין הרבניים מדינת ישראל, K. 1144589/4.

64 Kinyan (קניין), kelime manasıyla mülk veya satın alma, terim anlamıyla Yahudi hukukunda bir uzlaşmanın hukuken bağlayıcı olmasını sağlamak için yapılan resmi işlemidir. bk. *Law Insider*, “Kinyan Definition” (Erişim 28 Mayıs 2025). Kinyan üç temel kategoriye ayrılır: Sahipsiz malların edinimi (sahibi olmayan ve serbestçe sahiplenilebilen mallar, örneğin nehirdeki balıklar, terk edilmiş mallar ve yitik eşyalar), başkasına ait malların edinimi (bir mal sahibinden satış ya da hediye yoluyla mal kazanılması) ve sözleşmeye dayalı hak edinimi (borçlar, işçilik anlaşması gibi sözleşmeler ile iktisap edilen haklar). bk. Shalom Albeck, “Acquisition”, *Encyclopedia Judaica* (Jerusalem: Thomson Gale, Keter Publishing House, 2007), 1/359-362. Kinyan’ın uygulanmasındaki temel amaç, taraflar arasındaki anlaşmanın kararlılığını ve hukukî bağlayıcılığını temin etmektir.

65 Sefaria, “Shulchan Arukh, Choshen Mishpat 22:1” (Erişim 25 Mayıs 2025).

hata yaptığı belirlendiği takdirde, o kişinin hüküm verme yetkisi geçerliliğini yitirir. Bu durumda eğer herhangi bir değer tespitinde hata yapıldığı tespit edilirse bu işlemin iptal edilmesi gerekmektedir. Bu mesele *Şulhan Aruh*'ta bir şeyi olması gereken değerinden daha fazla ya da daha az bir fiyatla satın alarak yapılan haksızlıkların anlatıldığı yasalar içinden şu hüküm ile temellendirilmektedir: "...Eğer aralarında paylaşım yapması için bir vekil tayin ederlerse, bu kişi en ufak bir hata yaptığında paylaşım geçersiz olur."⁶⁶

Bu hukukî durumun sonucu mahkemeye göre açıktır: Taraflar arasında geçerli bir anlaşma mevcut olsa dahi bilirkişi raporunun usulüne uygun şekilde tamamlanmamış olması nedeniyle mevcut koşullarda rapor yokmuş gibi değerlendirme yapılmalıdır. Neticede mahkeme bilirkişi raporunun iptaline, kadının kendisine sunulan 3 seçeneğe göre vereceği karar ile davanın seyrini belirlemeye hükmetmiştir.⁶⁷

Davanın seyri boyunca *Şulhan Aruh*'un atıf yapılan yasaları adaletin sağlanması noktasında temel referans olmuştur. *Şulhan Aruh*'un süreç denetimi ve hakemlik işlevi üstlenen çok yönlü bir hukukî çerçeve sunmak suretiyle mahkeme kararına yön verdiği görülmektedir. Eser, hükmün oluşumunda sunduğu maddi ve manevi alana dair ilkelerle adaletin tesisi açısından bağlayıcı bir rol oynamış, böylece eserin hem normatif hem etik işlevi bu karar üzerinde somutlaşmıştır.

4.2. Boşanma

Hayfa Bölge Haham Mahkemesi'nde 20.06.2023 tarihinde karara bağlanan, 1228957/3 dosya numaralı "Boşanma Anlaşmasının İptali Talebinin Reddi" adlı dava boşanma konusunda örnek bir dava olarak sunulabilir. İlgili davada taraflar 30 Haziran 2019 tarihinde bir boşanma anlaşması imzalamış, bu anlaşma mahkemece onaylanmış ve taraflar boşanmıştır. Ancak aradan dört yıl geçtikten sonra kadın, ilgili boşanma anlaşmasının iptali için başvuruda bulunmuştur. Gerekçe olarak anlaşmayı imzaladığında sağlığının yerinde olmadığını ve bunun kararını etkilediğini, boşanmadan iki yıl önce iş göremezlik tazminatı olarak aldığı beş yüz bin şekeli ortak hesaba yatırdığını, bu paranın anlaşma kapsamında denkleştirildiğini ve bu işlemin hukuka aykırı olduğunu, ayrıca davalı erkeğin emeklilik haklarından haksız şekilde feragat ettiğini ileri sürmektedir.⁶⁸

Erkek ise, anlaşmanın kadının tam rızasıyla yapıldığını hatta bazı hükümleri bizzat kendisinin eklettiğini ileri sürmüştür. Ayrıca kendisinin de bir milyon şekelden fazla parayı ortak hesaba yatırdığını, bu miktarın da anlaşmaya göre denkleştirildiğini belirtmiştir. Davalıya göre bu iptal başvurusu, kendisinin başka bir mahkemede açtığı nafaka indirimi davasına tepki olarak yapılmıştır.⁶⁹

Mahkeme ilgili başvuruyu birkaç gerekçe sunarak reddetmiştir. Bunlardan ilki, söz konusu anlaşmanın davacının aleyhine bir biçimde dengesiz olduğu varsayılsa dahi davacının anlaşmanın iptalini talep edemeyeceğidir. Çünkü davacı o dönemde anlaşmadaki hükümleri bilinçli biçimde kabul etmiştir. İkinci olarak, davacının kendisi, anlaşmanın içinde açıkça "anlaşmanın bir arabuluculuk süreci sonunda hazırlandığını, içeriğini, anlamını ve sonuçlarını okuduğunu ve anladığını; tamamen kendi özgür iradesiyle anlaşmayı imzaladığını ve her türlü iddia ve davadan istisnasız olarak feragat ettiğini" beyan etmiştir. Buna rağmen aradan dört yıl geçtikten sonra "anlamadım" şeklinde anlaşmanın iptalini talep etmesi kendi beyanına açık bir şekilde aykırıdır. Bu yalnızca kendi beyanına değil ayrıca *halahaya* da aykırıdır. Mahkeme burada *Şulhan Aruh* Hoşen Mişpat bölümü Siman 45 Se'if 3'teki hükmü bu duruma dayanak olarak sunmuştur: "Bir kişi kendi el yazısını ve imzasını kabul ederse, belge başka bir dilde yazılmış olsa ve kişi o dili bilmeseyse bile, okumadan imzaladığını tanıklar doğrulasa dahi, taraf yine de orada yazılanlara uymakla yükümlüdür."⁷⁰ Ayrıca mahkeme, yine Hoşen Mişpat Siman 61 Se'if 13'teki hükmü de burada belirtmiştir: "Kişi, karısının *ketubası* (evlilik sözleşmesi) hakkında, "ben anlamamıştım; *hazzan* (okuyucu) *ketubayı* ve şartları okuduğunda ne söylendiğini idrak edemedim"

66 Sefaria, "Shulchan Arukh, Choshen Mishpat 227:37" (Erişim 28 Mayıs 2025); K. 1144589/4.

67 Bתי הדין הרבניים מדינת ישראל, K. 1144589/4; İlgili dava dosyasının (Dava dosyası ismi: "חלוקת רכוש – ביטול שמאות מוטעית") tamamına İsrail Devleti'ne ait resmî sitede yer alan dosyadan ulaşılabilir.

68 Bתי הדין הרבניים מדינת ישראל, K. 1228957/3 (20 Haziran 2023).

69 Bתי הדין הרבניים מדינת ישראל, K. 1228957/3.

70 Sefaria, "Shulchan Arukh, Choshen Mishpat 45:3" (Erişim 21 Ekim 2025).

diye iddiada bulunursa, bu tür bir iddia dikkate alınmaz.”⁷¹ Bununla birlikte mahkeme aradan geçen uzun zaman dolayısıyla zaman aşımı hususunu da değerlendirmiş buna da Hoşen Mişpat Siman 98 Se’if 2’yi örnek olarak vermiştir: “Hakim, hile yapan bir taraf görürse, hükmün doğruluğunu tespit etmek için, daha önce çıkarılmış olan anlaşmaların neden bugüne kadar talep edilmediğini araştırmak ve talepte bulunmak zorundadır.”⁷²

Mahkeme tüm bunlara dayanarak verdiği kararda boşanma anlaşmasının tümüyle geçerli, yürürlükte ve bağlayıcı olduğuna, dosyanın kapatılması gerektiğine hükmetmiştir.⁷³ Bu davada *Şulhan Aruh* mahkemenin halahik kararları için omurga işlevi görmüştür. *Şulhan Aruh*’un üç ilkesi mahkeme için imzanın bağlayıcılığı, şahsi iradenin kullanımı ve zaman aşımı hususlarında yol gösterici olmuştur. Eğer halahik bir dayanak sunma gereği duyulmasaydı, mahkeme yine sivil içtihatlar doğrultusunda sunacağı hükümlerle, ilgili anlaşmanın iptaline mesafeli durabilirdi. Ancak Haham Mahkemesi’nin halahik hükümlere dayanarak kararlar alması, *Şulhan Aruh*’un hükümlerinin bu davada önemli bir görev üstlenmesi sonucunu da beraberinde getirmiştir.

Boşanma hususundaki bir diğer dava Petah Tikva Bölge Haham Mahkemesi’nde 17.04.2018 tarihinde karara bağlanan, “Evlilik Teklifi Sırasında Yüzük Takılmasına Bağlı Oluşan Evlilik Şüphesi” adlı, 1141899/1 dosya numaralı davadır. Davada, bir erkekle bir kadın arasında geçen bir evlilik teklifinin *halahaya* göre geçerli bir nikah akdi (*kiduşin*) sayılıp sayılmadığı konusu ele alınmıştır. Kadın, söz konusu evlilik teklifinin ve kendisinin bu teklife olumlu yanıt vermesinin geçerli bir evlilik akdi meydana getirmediğini, dolayısıyla bir boşanmaya gerek olmadığını tespit ettirmek üzere mahkemeye başvurmuştur.⁷⁴

İlgili olayda hem kadının hem de erkeğin aile fertlerinin bulunduğu özel bir ortamda, erkek kadına bir yüzük uzatmış ve “Benimle evlenir misin?” diyerek evlilik teklifinde bulunmuştur. Kadın, her ne kadar teklifi anlık olarak tereddütle karşılamış olsa da neticede “evet” cevabını vermiştir. Bu cevabın ardından erkek, yüzüğü kadının parmağına takmıştır. Ancak kadın, bu cevabın gelecekte kurulması planlanan bir evlilik niyetini yansıttığını, o an itibarıyla gerçek bir evlilik bağı kurma kastının bulunmadığını ifade etmektedir. Nitekim olaydan iki hafta sonra kendisi bu süreci iptal etmek istediğini erkeğe iletmıştır.⁷⁵

Mahkeme, Amerika Birleşik Devletleri’nde bulunan erkekle de telefon ile iletişim kurarak konuşmuştur. Erkeğe, kadına sunduğu ve olumlu yanıt aldığı evlilik teklifinde, kadına yönelik “bana nikahlanmışsın” şeklinde bir niyet taşıyıp taşımadığı sorulmuş, erkek de böyle bir niyetin söz konusu olmadığını söylemiştir.⁷⁶

Bu noktada öncelikle, mahkemede kadının verdiği cevapla ve parmağına yüzüğün takılmasıyla “mekudeşet”⁷⁷ olup olmadığı konusu değerlendirilmiştir. Bir kadının *mekudeşet* olması için taraflar arasında yüzüğü takmadan önce bu yüzüğün evlendiklerine delalet edeceği şeklinde bir evlilik bahsi geçmiş olması yahut erkeğin bu yüzüğü evlilik şartına bağlı olarak kadına takması gerektiği belirtilmiştir. *Şulhan Aruh* “Even ha-Ezer” bölümü Siman 29 Se’if 10 temel alınarak bu durum incelenmiştir. İçeriğinde nişanlılıktan söz edilen ancak evlilik meselesi için de muteber kabul edildiği anlaşılan *Şulhan Aruh*’un ilgili yasasında bir kadının bir şey istemesi ve erkeğin “sana veririm benimle nişanlı olacaksın” demesi gibi durumlarda, şarta bağlı bir kabul varsa evlilik bağının kurulabileceği ancak açık bir şart yoksa ve şaka veya hafifmeşrep bir tutum sezildiği takdirde, akdin geçersiz veya şüpheli olacağı belirtilmektedir.⁷⁸ Mahkeme yüzük takma olayının *Şulhan Aruh*’un ilgili maddesindeki

71 Sefaria, “Shulchan Arukh, Choshen Mishpat 61:13” (Erişim 21 Ekim 2025).

72 Sefaria, “Shulchan Arukh, Choshen Mishpat 98:2” (Erişim 27 Ekim 2025); בתי הדין הרבניים מדינת ישראל, K. 1228957/3; İlgili dava dosyasının (Dava dosyası ismi: “דחיית בקשה לביטול הסכם”) tamamına İsrail Devleti’ne ait resmî sitede yer alan dosyadan ulaşılabilir.

73 בתי הדין הרבניים מדינת ישראל, K. 1228957/3.

74 בתי הדין הרבניים מדינת ישראל, K. 1141899/1 (17 Nisan 2018).

75 בתי הדין הרבניים מדינת ישראל, K. 1141899/1.

76 בתי הדין הרבניים מדינת ישראל, K. 1141899/1.

77 Mekudeşet, Yahudi geleneğinde damadın, geline yüzük takarken onun kendisine dinen özel bir eş olduğuna dair ant içerek gelini kendisine eş ilan etmesidir. Kehila News Israel, “Mekudeshet - Israel Betrothed to God” (Erişim 25 Nisan 2025).

78 Sefaria, “Shulchan Arukh, Even HaEzer 29:10” (Erişim 25 Nisan 2025).

gibi bir şarta ya da evliliğe dair net bir söze bağlanmadığını, ayrıca “benimle evlenir misin” sorusunun geleceğe yönelik bir ifade olduğuna dikkat çekerek kadının bu durum dolayısıyla *mekudešet* olmayacağını belirtmiştir.⁷⁹

İkinci olarak, olayın şahitler bakımından geçerliliği değerlendirilmiştir. Dinî evliliklerin halahik anlamda geçerli olabilmesi için en az iki geçerli şahit gerekmektedir. Mahkeme, olay anında ortamda şahit sayılabilecek kişi olarak sadece erkeğin kız kardeşinin eşinin bulunduğunu, bu şahsın ise Şabat kurallarına uymayan biri olduğunu tespit etmiştir. Bu konuda *Şulhan Aruh* “Even ha-Ezer” bölümü Siman 42 Se’if 2 dayanak olarak sunularak bir şahitle veya şahit olmadan gerçekleşen evliliklerin geçerli sayılamayacağı ifade edilmiştir: “Şahitler olmadan ya da tek bir şahit ile evlenen kişiler evli değildir. Taraflar evliliklerini kabul etseler bile evli değillerdir. Bir şahidin önünde evlenip, sonra başka bir şahidin önünde yeniden evlenmiş olsalar ve tanıklar birbirinden habersiz olsa dahi yine evli sayılmazlar.”⁸⁰ Ayrıca “Even ha-Ezer” Siman 42 Se’if 5’teki hüküm uyarınca Tevrat’a göre tanıklığı geçersiz sayılan (örneğin Şabat’ı ihlal eden) bir kimsenin tanıklığı da geçersizdir.⁸¹ Her iki taraf da tanığın dindar olmadığını kabul ettiğinden, bu kişinin şahit olarak kabul edilmemesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.⁸²

Mahkeme verdiği kararında kadın ile erkek arasında Yahudi dini hukuku bağlamında geçerli bir evlilik gerçekleşmediğine, bu nedenle kadının *gete* (boşanma belgesine) ihtiyaç duymaksızın başka biriyle evlenebileceğine hükmetmiştir.⁸³

Davada mahkeme, evlilik niyeti, sözün bağlayıcılığı, yüzük vermedeki kasıt ve şahitliğin geçerliliği gibi hususları *Şulhan Aruh*’un ilgili hükümlerine göre değerlendirmiştir. *Şulhan Aruh* mahkemenin “evlilik oluştu mu?” sorusunu halahik kriterlerle cevaplama aracı olmuş, karara doğrudan etki eden temel referans kaynağı görevini üstlenmiştir.

4.3. Çocuk Velayeti ve Nafaka

Tel Aviv-Yafa Bölge Haham Mahkemesi’nde 10.03.2017 tarihinde karara bağlanan, 1086182/6 dosya numaralı “Çocukların İhtiyaçları ve Ödenecek Nafakanın Babanın Yaşam Standardı ve Mali Gücüne Göre Belirlenmesi” başlıklı davada, davanın tarafları olan davacı kadın ve davalı erkek, evliliklerinden 2013 ve 2016 yıllarında doğan iki çocuğa sahiptir. Taraflar mali durumları yeterli olmamasına rağmen lüks bir hayat sürmüştür. Bu yaşam tarzı büyük ölçüde erkeğin annesinin dış desteği ve yine erkeğin önceden geçirmiş olduğu bir kaza sonrasında aldığı tazminatın kullanılmasıyla finanse edilmiştir. Taraflar ikinci çocuklarının doğumundan iki ay sonra ayrılmış, kadının açtığı boşanma davası sonucunda da boşanmışlardır. Kadın, kendisinin ayda altı bin şekel kazandığını söyleyerek, babanın geçici çocuk nafakası olarak otuz bin şekel ödemesini talep etmiştir. Bu ücretin fazla oluşunu erkeğin maddi durumunun iyi olmasına dayandırmıştır. Erkek ise geçirdiği ciddi kaza sonrası başından aldığı yara sebebiyle hiçbir zaman düzenli bir işte çalışmadığını, kadının söylediği gibi bir zenginliğin olmadığını öne sürmüştür. Bununla birlikte nafaka ödemeyi ve çocukların giderlerini karşılamayı kabul ettiğini ancak nafaka miktarının makul bir düzeyde tutulması gerektiğini söylemiştir. Nitekim mahkeme de babanın nafaka ödeme yükümlülüğü konusunda *Şulhan Aruh*’a atıf yaparak babaya bu yükümlülüğünü hatırlatmıştır.⁸⁴ İlgili yasa “Even ha-Ezer” bölümü Siman 71 Se’if 1’dir: “Bir erkek, annelerinin babasının evinden kendilerine gelen malları olsa bile oğullarına ve kızlarına 6 yaşına kadar geçim sağlamakla yükümlüdür.”⁸⁵

Dava dosyasında, *Şulhan Aruh*’un babanın çocuklarının geçimini 6 yaşına kadar sağlamakla yükümlü olması hükmünün, Baş Hahamlık Kurulu tarafından önce 15 yaş olarak değiştirildiği, sonrasında

79 בתי הדין הרבניים מדינת ישראל, K. 1141899/1.

80 Sefaria, “Shulchan Arukh, Even HaEzer 42:2” (Erişim 26 Nisan 2025).

81 Sefaria, “Shulchan Arukh, Even HaEzer 42:5” (Erişim 26 Nisan 2025).

82 בתי הדין הרבניים מדינת ישראל, K. 1141899/1.

83 בתי הדין הרבניים מדינת ישראל, K. 1141899/1; Dava dosyasının (Dava dosyası ismi: “צדדי ההיתר והכרעה – צדדי קידושין בהצעת נישואין המלווה בנתינת טבעת – צדדי ההיתר והכרעה”) tamamına İsrail Devleti’ne ait resmî sitede yer alan dosyadan ulaşılabilir.

84 בתי הדין הרבניים מדינת ישראל, K. 1086182/6 (10 Mart 2017).

85 Sefaria, “Shulchan Arukh, Even HaEzer 71:1” (Erişim 23 Ekim 2024).

bunun 18 yaşa kadar uzatıldığı belirtilmiştir. Mahkeme yine *Şulhan Aruh*'un ilgili hükmü gereği babanın, varlık durumuna bakılmaksızın çocuklarının geçimini sağlamaktan sorumlu olduğunu ortaya koymuştur. Mahkeme, nafakanın hangi kalemleri içerdiğinden ve baba tarafından ödenecek nafaka miktarının, babanın zenginliğine göre mi yoksa çocukların giderlerinin doğurduğu ihtiyaç kadar mı olacağı konusunda, yine *Şulhan Aruh*'tan delil getirmiştir.⁸⁶ Bu hüküm "Even ha-Ezer" bölümü Siman 73 Se'if 6'da şöyle belirtilmiştir: "Altı yaşına kadar oğullarına ve kızlarına, onlara kıyafet, kap ve yaşayacakları bir yer sağlamalıdır. Ancak onları servetine göre değil yalnızca ihtiyaçlarına göre sağlar."⁸⁷

Yargıç, *Şulhan Aruh*'taki bu hükmü sunarak, babanın zenginliğine göre değil çocukların ihtiyaçlarına göre bir nafaka miktarı belirlenmesinin halahik bir dayanağı olduğuna vurgu yapmıştır.⁸⁸

Tarafların yaşam tarzı ile gerçek gelirleri arasındaki dengesizlik mahkeme tarafından dikkatlice analiz edilmiş, babanın ne zengin ne de tamamen yoksul olduğu sonucuna varılmıştır. Bu çerçevede mahkeme, çocukların yaşı, eğitim ve barınma giderleri gibi kalemleri ayrıntılandırarak, belirli sınırlarla babanın yükümlülüğünü tespit etmiştir. Sonuç olarak mahkeme, barınma, kira katkısı, okul/bakıcı masrafları ve sağlık giderlerini içeren detaylı bir geçici nafaka kararı vermiştir. Buna göre erkek, giderlerin yaklaşık yarısını karşılayacaktır.⁸⁹

Bu davada *Şulhan Aruh*, hem nafaka yükümlülüğünün varlığını teyit eden bir norm kaynağı hem de bu yükümlülüğün kapsamını sınırlayan dengeleyici bir referans olarak kullanılmıştır. Buna göre mahkeme, babanın geçim sorumluluğunu halahik açıdan temellendirirken ve bu sorumluluğun babanın servetinden ziyade çocukların gerçek ihtiyaçları ile orantılı olması gerektiğine karar verirken *Şulhan Aruh*'a dayanmıştır. Bu sayede eser hem tarafların haklarını gözetken hem de taraf ya da tarafların aşırı taleplerinin önüne geçen bir yasa kaynağı işlevi görmüştür.

Çocuk velayeti ve nafaka ile alakalı bir diğer dava da 08.11.2018 tarihinde Beerşeva Bölge Haham Mahkemesi'nce karara bağlanan, 1140557/4 dosya numaralı "Ortak Velayet Durumunda Anne ve Babanın Nafaka Yükümlülüğü" konulu davadır. Bu davada boşanma aşamasında bulunan, üç ve altı yaşlarında iki çocuk sahibi bir çiftin mali sorumlulukları ve çocuklar için ödemeleri gereken nafaka yükümlülükleri ele alınmaktadır. Davanın tarafları olan çift, boşanma öncesinde aralarındaki anlaşmazlıkları gidermek adına bir anlaşma yapmıştır. Anlaşmaya göre çocuklar ebeveynlerin ortak velayeti altında olacaktır. Ancak bu anlaşmada çocuklar için ödenecek nafaka konusunda taraflar herhangi bir anlaşmaya varamamışlardır. Davada bu durum hakkında karar verilmeye çalışılmıştır.⁹⁰

Davada, İsrail'in hukuk sisteminde en son temyiz merci olan ve modern hukuka göre karar veren Yüksek Mahkeme ile Yahudi dini hukukuna göre karar veren Haham Mahkemesi yasalarının birbirinden farklı oluşunun doğurduğu bir anlaşmazlık söz konusudur. Zira davada, Yüksek Mahkeme'de alınan bir karara atıf yapılmaktadır. Yüksek Mahkeme'nin 919/15 sayılı kararı özetle şu şekildedir: "6-15 yaş aralığındaki çocuklar için, her iki ebeveyn de nafaka yükümlülüğüne eşit oranda sahiptir. Nafaka miktarı, ebeveynlerin ekonomik kapasiteleri ve gelirleri doğrultusunda belirlenmelidir. Ayrıca, fiziksel velayet düzenlemeleri ve davaya ilişkin tüm diğer faktörler de dikkate alınmalıdır." Bu karara göre çocukların ortak velayetleri durumunda, ebeveynler mali durumları itibarıyla ortak nafaka yükümlülüğüne sahiptir. Davalı baba, İsrail Yüksek Mahkemesi'nin bu kararını gerekçe göstererek, çocukların bakım giderlerinin ebeveynler arasında ekonomik durumlarına göre paylaştırılması gerektiğini ileri sürmüştür. Buna karşılık davacı anne ise Yahudi dini hukukunda böyle bir şeyin söz konusu olmadığını söylemekte, davada karar verici mercinin Haham Mahkemesi olduğunu belirtmekte ve dini hukuku uygulayan Haham Mahkemesi'nin buna göre karar vermesini talep etmektedir.⁹¹

86 בתי הדין הרבניים מדינת ישראל, K. 1086182/6.

87 Sefaria, "Shulchan Arukh, Even HaEzer 73:6" (Erişim 23 Ekim 2024).

88 בתי הדין הרבניים מדינת ישראל, K. 1086182/6.

89 בתי הדין הרבניים מדינת ישראל, K. 1086182/6; İlgili dava dosyasının (Dava dosyası ismi: "רמת החיים ויכולותיו של האב כמדדים לצורכי הילדים ולחיוב המזונות" tamamına İsrail Devleti'ne ait resmî sitede yer alan dosyadan ulaşılabilir.

90 בתי הדין הרבניים מדינת ישראל, K. 1140557/4 (8 Kasım 2018).

91 בתי הדין הרבניים מדינת ישראל, K. 1140557/4.

Haham Mahkemesi'nde görülen bu davanın karar dosyasında Yüksek Mahkeme'nin 919/15 sayılı ilgili kararı hakkında Yahudi dinî hukukunun mevcut medenî hukuka uydurulma çabası ile yeniden yorumlanmasının yanlış olduğuna, güncel adalet ve eşitlik anlayışlarının hiçbir zaman halahik kural belirlemede ölçüt olamayacağına, "koşullar değişti, bu sebeple *halaha* değişmelidir" şeklindeki argümanların, *Şulhan Aruh*'un birçok hükmünün geçerliliğini sorgulama tehlikesi taşıyacağına değinilmiştir.⁹²

Mahkemenin burada *halaha* ile ilgili endişelerini dile getirirken *Şulhan Aruh*'un yasalarının değişmesinden kuşku duyması, bu eserin hem Yahudi hukukundaki hem de Haham Mahkemeleri'ndeki önemini ortaya koyan bir yaklaşımdır. Mahkeme ayrıca erkeğin evlilik ile alakalı maddi sorumlulukları tek başına üstlenmesi gerektiğine dair "Even ha-Ezer" bölümü Siman 70 Se'if 3'teki hükmü örnek göstermiştir: "Eğer kişi hanımına ihtiyacı olan ekmeği dahi veremiyorsa, boşanmaya zorlanır... Eğer (erkeğin) arazisi varsa, kadın geçimini arazinin yararlanma hakkından veya arazinin sermaye değerinden alma hakkına sahiptir veya erkek bunları (hanımına rızık temin etmek için) satmak zorundadır."⁹³

Mahkeme verdiği kararda *Şulhan Aruh*'un bu hükmünü esas almış, babanın maddi koşullarından bağımsız biçimde nafaka yükümlülüğüne sahip olduğunu belirtmiş, bu hüküm aracılığıyla modern hukukla çelişen yeni yorumlara karşı geleneğe dayalı bir yasal pozisyon benimsemiştir. Bu davada *Şulhan Aruh*, yalnızca normatif bir kaynak vazifesi değil aynı zamanda dinî hukukun dış müdahalelerden korunmasında bir otorite ve sınır çizgisi olarak işlev görmüştür.⁹⁴

Bu konudaki diğer bir dava 10.03.2025 tarihinde Hayfa Bölge Haham Mahkemesi'nde karara bağlanan, 1326812/4 dosya numaralı, "Babaya Ait Yedek Askerlik Tazminatının Bir Kısım Üzerinde Velayeti Elinde Bulunduran Annenin Hakkı" konulu davadır. Davada annenin babadan almak istediği ücret talebi değerlendirilmektedir. Baba 2023-2024 yıllarında İsrail-Filistin arasında yaşanan savaşta (İsrail kaynaklarında geçen ismiyle "Demir Kılıçlar Operasyonu") askerlik vazifesinde bulunmuş, bu hizmet karşılığında hak ettiği çeşitli tazminat ve ödenekler almıştır. Kadının ifadesine göre baba savaşta bulunması sebebiyle 41 gün çocuklarla görüşme süresini iptal etmiştir. Babanın çocuklarla görüştüğü günlerde bile çoğu görüşme kısmî gerçekleşmiş, bu sebeple anne işlerini iptal etmek zorunda dahi kalmıştır. Bu iptaller annenin iş günlerini kaybetmesine ve ek masraflar yapmasına sebep olmuştur. Anneye göre ödenekler zaten bu tür masrafların karşılanması adına verilmiştir. Bu nedenle anne, babanın aldığı tazminatın yarısının kendisine verilmesini talep etmektedir. Baba ise bu ödeneklerin askerlik hizmetini yapan kişilere bir ödül ve teşvik amacıyla verildiğini, bu süreçte duygusal ve fiziksel olarak ağır bedeller ödediğini, bu nedenle bu ödenekleri kendi rehabilitasyonu ve toparlanması için kullanma hakkına sahip olduğunu ileri sürmektedir. Diğer yandan çocuklarıyla geçiremediği günleri başka zamanlarda telafi ettiğini, ayrıca savaşta olsa dahi tüm mâli yükümlülüklerini yerine getirdiğini belirtmiştir.⁹⁵

Mahkeme, hiç kuşkusuz babanın savaşta olmasının ve çocuklarıyla görüşmesini aksatmasının anneye fazladan maddi bir yük yüklediğini kabul etmektedir. Ancak annenin kısmen haklı olmakla beraber, babanın aldığı tazminat ve ödeneklerin yarısını almaya hak kazandığını söylemenin mümkün olmayacağını da belirtmektedir. Buna göre anne, maruz kaldığı kayıplar için tazminat hakkına sahiptir ancak bu babanın aldığı tazminat ve ödeneklerin yarısı kadar bir miktar değildir.⁹⁶

İsrail Savunma Kuvvetleri'nin internet sitesinde kimlerin tazminat alacağı hususunda yaptığı açıklamaya göre aile yardımına hak kazanan askerler en az 8 gün süreyle yedek askerlik hizmeti yapmış olmalı ve 14 yaşından küçük erkek veya kız çocuğuna sahip olmalıdır. Dolayısıyla eğer çiftin 14 yaşından küçük bir çocukları olmasaydı, baba herhangi bir tazminat almaya hak kazanamayacaktı. Öte yandan

92 בתי הדין הרבניים מדינת ישראל, K. 1140557/4.

93 Sefaria, "Shulchan Arukh, Even HaEzer 70:3" (Erişim 30 Mart 2025).

94 בתי הדין הרבניים מדינת ישראל, K. 1140557/4; İlgili dava dosyasının (Dava dosyası ismi: "היוב האב והאם במוזנות כאשר המשמורת משותפת") tamamına İsrail Devleti'ne ait resmi sitede yer alan dosyadan ulaşılabilir.

95 בתי הדין הרבניים מדינת ישראל, K. 1326812/4 (10 Mart 2025).

96 בתי הדין הרבניים מדינת ישראל, K. 1326812/4.

eğer baba böyle bir askerlik hizmetinde bulunmamış olsaydı, taraflar bu ödenekten hiçbir şekilde faydalanamayacaklardı.⁹⁷

Mahkeme burada yaptığı değerlendirmede, annenin, babanın yokluğu dolayısıyla uğradığı zararın miktarını kesin biçimde belirlemenin güç hatta imkânsız olduğunu vurgulamış, bu nedenle uzlaşma ilkesi uyarınca babanın aldığı genel aile ödeneğinin yaklaşık üçte biri kadar bir kısmını anneye ödemesi gerektiğine hükmetmiştir. Buna göre babanın anneye ödeyeceği miktar toplam 8500 şekeldir ve bu tutar çocuk nafakası hükmündedir. Mahkeme bu kararı verirken *Şulhan Aruh* "Hoşen Mişpat" bölümü Siman 12 Se'if 5'e vurgu yaparak kararını desteklemiştir: "Bir hâkim, olayın kesin biçimde aydınlatılamadığı durumlarda, bir tür uzlaşma kararı verme yetkisine sahiptir; ancak davayı elinden, nihai bir sonuca varmadan bırakmaya yetkili değildir."⁹⁸

Mahkemenin aldığı bu kararda *Şulhan Aruh*'un hakkaniyeti sağlayan esnek bir yargı aracı olarak kullanıldığı görülmektedir. Hâkimler, kesin yargıların bulunmadığı ilgili hususta, hâkimin takdiri ve uzlaşma kavramlarını birlikte kullanarak hem adaleti hem de toplumsal dengeyi sağlamayı amaçlamışlardır. Dolayısıyla bu karar ve atıf, *Şulhan Aruh*'un "Hoşen Mişpat" bölümündeki hâkimin yetkisine dair ilkelerin günümüz Haham Mahkemeleri'nde canlı biçimde nasıl uygulandığını ve özellikle aile hukukunda adalet ile merhamet dengesinin *Şulhan Aruh*'un halahik temellerine dayalı şekilde nasıl korunduğunu ortaya koymaktadır. Sonuçta verilen karar hem halahik hem medenî hukuk anlamında hakkaniyete dayalı bir çözüm üretmiştir.

Sonuç

Bu çalışma, *Şulhan Aruh*'un Yahudi hukuk geleneğindeki konumunu ve günümüz İsrail'deki yansımalarını incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma kapsamında, eserin tarihsel süreçte kazandığı otorite, İsrail hukuk sistemi içindeki yeri ve günümüz Haham Mahkemeleri'nde görülen dava örnekleri ile bu mahkemelerde hangi ölçüde ve ne şekilde kullanıldığı analiz edilmiştir. İnceleme sonucunda, *Şulhan Aruh*'un yalnızca tarihî öneme sahip bir klasik metin olmadığı, farklı yorum ve yaklaşımlara açık olan metniyle değişen ve gelişen yeni koşullar ve görüşler dikkate alınarak yeniden yorumlanabildiği, bu sayede Haham Mahkemeleri'nde halen önemli bir yeri olduğu belirlenmiştir.

Günümüz İsrail Devleti'ndeki hukuk sistemi, uluslararası hukuktan esinlenilerek oluşturulmuş modern bir hukuk sistemidir. Çalışma, *Şulhan Aruh*'un etkisinin İsrail'in modern hukuk sisteminde, laik ve seküler temele dayanan mahkemelerden ayrı değerlendirilmesi gerektiğini, rabbani hukuk kurallarının ve eserin normatif işlevinin, yalnızca Haham Mahkemeleri'nin yetki alanıyla sınırlı olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle çalışmada konu edindiğimiz eşler arasındaki mal paylaşımı, evlilik, boşanma, çocukların velayeti, nafaka, borçlu ve alacaklı ile ilgili hükümler ve yemin gibi çeşitli hukukî meselelerde *Şulhan Aruh*'a yapılan atıflar, bu yargı sistemi içinde görülen davalarda verilen kararlar üzerinde eserin belirleyici rolünün devam ettiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca incelediğimiz vakalarda *Şulhan Aruh*'un mahkeme kararlarına kaynaklık teşkil etme oranı, eserin bu hususta özel bir yerinin olduğunu kanıtlamaktadır. Bu durum Yahudi hukuk külliyatının yüzlerce yıllık birikiminin, modern dönem İsrail hukuk sisteminde belirli konular özelinde de olsa yer aldığını ve Yahudi halkının geçmiş dönemleriyle hukukî ve kültürel bağını belli ölçüde koruduğunu göstermektedir.

Diğer yandan çalışma, *Şulhan Aruh*'un ve rabbani hukuk kurallarının İsrail hukuk sistemindeki yerini ve etkisini genel çerçevede ve giriş niteliğinde ortaya koymuştur. Bu bağlamda ileride yapılacak araştırmaların, Haham Mahkemeleri'nde görülen farklı dava türleri üzerinden bu yer ve etkinin karşılaştırmalı analizini yapması, ilgili esere ve diğer halahik eserlere yapılan atıfların nicelik ve nitelik bakımından dağılımını tespit etmesi, İsrail'de modern mahkemeler ile Haham Mahkemeleri'nin kararlarının çatışma alanlarını ve bu mahkemeler arasındaki hukukî etkileşimi incelemesi konunun daha derinlikli anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Böylece *Şulhan Aruh* ve diğer halahik eserlerin

97 בתי הדין הרבניים מדינת ישראל, K. 1326812/4.

98 Sefaria, "Shulchan Arukh, Choshen Mishpat 12:5" (Erişim 8 Kasım 2025); בתי הדין הרבניים מדינת ישראל, K. 1326812/4; İlgili dava dosyasının (Dava dosyası ismi: "זכות אם משמורת בחלק ממענק מילואים של האב") tamamına İsrail Devleti'ne ait resmî sitede yer alan dosyadan ulaşılabilir.

günümüz İsrail’indeki konumu ve önemi tarihsel süreklilik ve modern hukukla etkileşim bağlamında yeniden değerlendirilebilecektir.

Sonuç olarak, otoritesini günümüze kadar taşımayı başaran *Şulhan Aruh* Yahudi hukuk geleneğinin en etkili kodifikasyonları arasında başı çekmektedir. Bununla birlikte İsrail’in laik temele dayanan hukuk sistemi içinde eserin etkisi Haham Mahkemeleri’nin yetki alanıyla sınırlıdır. Bu durum, İsrail hukuk sisteminde dinî hukuk ile modern hukuk arasında bir ayrım olduğunu ve *Şulhan Aruh*’un normatif işlevinin bu kurumsal sınırlar içerisinde devam ettiğini göstermektedir.

Kaynakça

- Albeck, Shalom. "Acquisition". *Encyclopedia Judaica*. 1/359-362. Jerusalem: Thomson Gale, Keter Publishing House, 2007.
- Altıntaş, Yusuf. "Musevî Yaşam Kuralları Bütününün Bilge Derleyicisi: Rabi Yosef Karo=Rabi Yosef Ben Efrayim Karo=Maran=". *Uluslararası Türk Dünyası İnanç Merkezleri Kongresi Bildirileri*. 114-120. Ankara, 2004.
- Bali, Rifat N. "Edirne Yahudileri". *Edirne: Serhattaki Payitaht*. ed. Emin Nedret İşli - M. Sabri Koz. 205-228. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1998.
- Ben-Haim, Ruth. *İsrail Hakkında Gerçekler*. Kudüs, İsrail: Keter Press, 2008.
- Berkovitz, Jay R. "Rabbinic Culture And The Historical Development Of Halakhah". *The Cambridge History Of Judaism: The Early Modern World* 7 (2017), 349-377.
- Besalel, Yusuf. "Karo, (Caro) Yosef Ben Efrayim". *Yahudilik Ansiklopedisi*. 2/313. İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., 2001.
- Besalel, Yusuf. "Maimonides". *Yahudilik Ansiklopedisi*. 2/374-375. İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., 2001.
- Bleich, J. David-Jacobson, Arthur J. *Jewish Law And Contemporary Issues*. New York, United States of America: Cambridge University Press, 2015.
- Dow, Leon Wiener. "Opposition to the 'Shulhan Aruch': Articulating a Common Law Conception of the Halacha". *Hebraic Political Studies* 3/4 (2008), 353-376.
- Dweck, Yaacob. "What Is A Jewish Book?". *The Journal of the Association for Jewish Studies* 34/2 (2010), 367-375.
- Edelman, Martin. "Who Is An Israeli?: 'Halakhah' And Citizenship In The Jewish State". *Jewish Political Studies Review* 10/3 (1998), 87-115.
- Elon, Menachem. *Jewish Law: History, Sources, Principles = Ha-Mishpat Ha-Ivri*. Philadelphia: Jewish Publication Society, 1994.
- Eroğlu, Ahmet Hikmet. *Osmanlı Devleti'nde Yahudiler*. Ankara: Berikan Yayınevi, 2013.
- Hacker, Daphna. "Religious Tribunals in Democratic States: Lessons From The Israeli Rabbinical Courts". *Journal of Law and Religion* 27/1 (2011), 59-81.
- Işık, Halim. "Rav Yosef ben Efraim Karo: Osmanlı Edirne'sinde Bir Yahudi Din Bilgini". *Rumeli İslâm Araştırmaları Dergisi (Rumeli Journal of Islamic Studies)* 3/6 (2020), 43-66.
- Lerner, Natan. "Religion and the Secular State in Israel". *Religion and the Secular State: National Reports Issued for the Occasion of the XVIIIth Congress of the International Academy of Comparative Law = La Religion et l'État Laïque: Rapports Nationaux*. ed. Donlu D. Thayer. 421-430. Washington D.C.: The International Center for Law and Religion Studies, Brigham Young University, 2010.
- Mansoor, Menahem. *Jewish History and Thought: An Introduction*. Hoboken, New Jersey: Ktav Publishing House, Inc., 1991.
- Meral, Yasin. "İbrani Matbaacılığında Telif Hakları: 16-18. Yüzyıllar". *İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 5/2 (2016), 298-320.
- Meral, Yasin. *Yahudi Kaynakları Işığında Yahudilik*. İstanbul: Milel Nihal Yayınları, 2021.
- Oğur, Furkan. "Osmanlı İmparatorluğu'nun Endülüs Yahudilerini Kabul Etme Nedenlerine Dair İnceleme". *International Journal of Cultural and Social Studies* 9 (2023), 46-60.
- Pool, David De Sola. "The Traditional Code of Jewish Education". *Journal of Jewish Education* 16/3 (1945), 34-46.
- Saiman, Chaim N. *Halakhah: The Rabbinic Idea of Law*. United Kingdom: Princeton University Press, 2018.
- Tal, Shlomo-Derovan, David. "Isserles, Moses ben Israel". *Encyclopedia Judaica*. 10/770-772. Jerusalem: Thomson Gale, Keter Publishing House, 2007.
- Tal, Tsevi. "İsrail Mahkemelerinde İbrani Hukuku". çev. Eldar Hasanov. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 38 (2014), 193-202.
- Tamar, David. "Caro, Joseph Ben Ephraim". *Encyclopedia Judaica*. 4/488-491. Jerusalem: Thomson Gale, Keter Publishing House, 2007.
- Twersky, Isadore. "The Shulhan Aruk: Enduring Code of Jewish Law". *Tradition: A Journal of Orthodox Jewish Thought* 16/2 (1967), 141-249.
- Uğur, Esmâ Nur. *Orta Çağ Yahudi Din Alimlerinden: "Yosef Karo"*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Ulutaş, Ufuk vd. *İsrail Siyasetini Anlama Kılavuzu*. Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı SETA, 2012.
- Weinstein, Roni. *Joseph Karo And Shaping Of Modern Jewish Law: The Early Modern Ottoman And Global Settings*.

- New York and London: Anthem Press, 2022.
- Encyclopedia. "Oath". Erişim 24 Ekim 2024. https://www-encyclopedia-com.translate.goog/social-sciences-and-law/anthropology-and-archaeology/anthropology-terms-and-concepts/oath?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=tr&_x_tr_hl=tr&_x_tr_pto=tc
- ITIM. "Mission, Goals & Strategies". Erişim 14 Mart 2026. <https://en.itim.org.il/mission-and-goals/>
- Kehila News Israel. "Mekudeshet - Israel Betrothed to God". Erişim 25 Nisan 2025. <https://news.kehila.org/mekudeshet-israel-betrothed-to-god/>
- Law Insider. "Kinyan Definition". Erişim 28 Mayıs 2025. <https://www.lawinsider.com/dictionary/kinyan>
- My Jewish Learning. "Moshe (Moses) Isserles: Rema". Erişim 16 Aralık 2023. https://www.myjewishlearning.com/texts/Rabbinics/Halakhah/Medieval/Shulhan_Arukh/Isserles_Rema_shtml
- My Jewish Learning. "The Shulchan Aruch". Erişim 31 Aralık 2023. https://www.myjewishlearning.com/texts/Rabbinics/Halakhah/Medieval/Shulhan_Arukh.shtml
- PRC, Pew Research Center. *Israel's Religiously Divided Society*. Pew Research Center, 2016. <https://www.pewresearch.org/wp-content/uploads/sites/20/2016/03/Israel-Survey-Full-Report.pdf>
- Sefaria. "Shulchan Arukh, Choshen Mishpat 12:2". Erişim 20 Ekim 2024. https://www.sefaria.org/Shulchan_Arukh%2C_Choshen_Mishpat.12.2?lang=bi&with=all&lang2=en
- Sefaria. "Shulchan Arukh, Choshen Mishpat 12:5". Erişim 8 Kasım 2025. https://www.sefaria.org/Shulchan_Arukh%2C_Choshen_Mishpat.12.5?lang=bi&with=all&lang2=en
- Sefaria. "Shulchan Arukh, Choshen Mishpat 17:7". Erişim 24 Mayıs 2025. https://www.sefaria.org/Shulchan_Arukh,_Choshen_Mishpat.17.7?lang=bi&with=all&lang2=en
- Sefaria. "Shulchan Arukh, Choshen Mishpat 22:1". Erişim 25 Mayıs 2025. https://www.sefaria.org/Shulchan_Arukh%2C_Choshen_Mishpat.22.1?lang=bi
- Sefaria. "Shulchan Arukh, Choshen Mishpat 45:3". Erişim 21 Ekim 2025. https://www.sefaria.org/Shulchan_Arukh%2C_Choshen_Mishpat.45.3?lang=bi&with=all&lang2=en
- Sefaria. "Shulchan Arukh, Choshen Mishpat 61:13". Erişim 21 Ekim 2025. https://www.sefaria.org/Shulchan_Arukh%2C_Choshen_Mishpat.61.13?lang=bi&with=all&lang2=en
- Sefaria. "Shulchan Arukh, Choshen Mishpat 75:7". Erişim 19 Ekim 2024. https://www.sefaria.org/Shulchan_Arukh,_Choshen_Mishpat.74.1?lang=bi
- Sefaria. "Shulchan Arukh, Choshen Mishpat 87:38". Erişim 19 Ekim 2024. https://www.sefaria.org/Shulchan_Arukh%2C_Choshen_Mishpat.87.38?lang=bi&with=all&lang2=en
- Sefaria. "Shulchan Arukh, Choshen Mishpat 88:6". Erişim 19 Ekim 2024. https://www.sefaria.org/Shulchan_Arukh%2C_Choshen_Mishpat.88.6?lang=bi&with=all&lang2=en
- Sefaria. "Shulchan Arukh, Choshen Mishpat 98:2". Erişim 27 Ekim 2025. https://www.sefaria.org/Shulchan_Arukh%2C_Choshen_Mishpat.98.2?lang=bi&with=all&lang2=en
- Sefaria. "Shulchan Arukh, Choshen Mishpat 103:1". Erişim 25 Mayıs 2025. https://www.sefaria.org/Shulchan_Arukh,_Choshen_Mishpat.103.1?lang=bi&with=all&lang2=en
- Sefaria. "Shulchan Arukh, Choshen Mishpat 227:37". Erişim 28 Mayıs 2025. https://www.sefaria.org/Shulchan_Arukh,_Choshen_Mishpat.227.37?lang=bi&with=all&lang2=en
- Sefaria. "Shulchan Arukh, Even HaEzer 29:10". Erişim 25 Nisan 2025. https://www.sefaria.org/Shulchan_Arukh,_Even_HaEzer.29.10?lang=bi&with=all&lang2=en
- Sefaria. "Shulchan Arukh, Even HaEzer 42:2". Erişim 26 Nisan 2025. https://www.sefaria.org/Shulchan_Arukh,_Even_HaEzer.42.2?lang=bi&with=all&lang2=en
- Sefaria. "Shulchan Arukh, Even HaEzer 42:5". Erişim 26 Nisan 2025. https://www.sefaria.org/Shulchan_Arukh%2C_Even_HaEzer.42.5?lang=bi&with=all&lang2=en
- Sefaria. "Shulchan Arukh, Even HaEzer 70:3". Erişim 30 Mart 2025. https://www.sefaria.org/Shulchan_Arukh%2C_Even_HaEzer.70.3?lang=bi&with=all&lang2=en
- Sefaria. "Shulchan Arukh, Even HaEzer 71:1". Erişim 23 Ekim 2024. https://www.sefaria.org/Shulchan_Arukh%2C_Even_HaEzer.71.1?lang=bi&with=all&lang2=en
- Sefaria. "Shulchan Arukh, Even HaEzer 73:6". Erişim 23 Ekim 2024. https://www.sefaria.org/Shulchan_Arukh%2C_Even_HaEzer.73.6?lang=bi&with=all&lang2=en
- Sefaria. "Shulchan Arukh, Introduction". Erişim 21 Eylül 2024. https://www.sefaria.org/Shulchan_Arukh,_Introduction?tab=contents
- Tercatin, Rossella. "Half of Israelis in Rabbinical Courts Say They Were Wronged – Survey". *The Times of Israel*. 6

- Mart 2025. <https://www.timesofisrael.com/half-of-israelis-in-rabbinical-courts-say-they-were-wronged-survey/>
- ישראל מדינת הרבניים הדין בתי. K. 1086182/6 (10 Mart 2017).
https://www.gov.il/he/departments/dynamiccollectors/verdict_the_rabbinical_courts?skip=0&date_from=2017-03-10&date_to=2017-03-10
- ישראל מדינת הרבניים הדין בתי. K. 1140557/4 (8 Kasım 2018).
https://www.gov.il/he/departments/dynamiccollectors/verdict_the_rabbinical_courts?skip=0&date_from=2018-11-08&date_to=2018-11-08
- ישראל מדינת הרבניים הדין בתי. K. 1141899/1 (17 Nisan 2018).
https://www.gov.il/he/Departments/DynamicCollectors/verdict_the_rabbinical_courts?DCRI_UrlName=1141899-1&skip=0
- ישראל מדינת הרבניים הדין בתי. K. 1144589/4 (07 Ekim 2018).
https://www.gov.il/he/Departments/DynamicCollectors/verdict_the_rabbinical_courts?skip=0&namepsak=&dayan=&number=1144589%2F4
- ישראל מדינת הרבניים הדין בתי. K. 1221082/4 (30 Haziran 2020).
https://www.gov.il/he/Departments/DynamicCollectors/verdict_the_rabbinical_courts?DCRI_UrlName=1221082_a4&skip=0
- ישראל מדינת הרבניים הדין בתי. K. 1228957/3 (20 Haziran 2023).
https://www.gov.il/he/Departments/DynamicCollectors/verdict_the_rabbinical_courts?DCRI_UrlName=1228957-3&skip=0
- ישראל מדינת הרבניים הדין בתי. K. 1326812/4 (10 Mart 2025).
https://www.gov.il/he/Departments/DynamicCollectors/verdict_the_rabbinical_courts?DCRI_UrlName=1326812_41&skip=0

Makale Bilgi Formu

Yazarların Katkıları: Birinci yazar %60, ikinci yazar %40 katkı sağlamıştır.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazarlar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Yapay Zekâ Bildirimi: Bu makale yazılırken hiçbir yapay zekâ aracı kullanılmamıştır.

İntihal Beyanı: Bu makale *iThenticate* tarafından taranmıştır.